

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Michaela Bušková

Komentovaný překlad části třetí kapitoly "History Worth Remembering (to 1485)" z knihy *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable* od Lacey Baldwin Smith. Chicago: Academy Chicago Publishers, 2006.

Annotated Translation of a Part of the Third Chapter "History Worth Remembering (to 1485)" from the novel by Lacey Baldwin Smith *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable*. Chicago: Academy Chicago Publishers, 2006.

Praha, 2023

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Brotánková, D.Phil.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat v první řadě své vedoucí práce Mgr. Šárce Brotánkové, D.Phil., za všechny její cenné rady a připomínky, jak překlad zlepšit, a hlavně za veškerý čas, který mi věnovala. Druhý dík bych ráda vyjádřila své rodině, která mě během studií vždy bezmezně podporovala, a všem svým přátelům, kteří mě během psaní této závěrečné práce museli trpět. Poslední poděkování patří MgA. Robertu Michaelovi Baughovi za zapůjčení publikace, která tvořila náplň této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. května 2023

Michaela Bušková

Abstrakt

Předmětem této bakalářské práce je překlad úryvku vybrané části třetí kapitoly z knihy *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable* od amerického historika Laceyho Baldwina Smithe. Náplní první části práce je samotný překlad první poloviny třetí kapitoly nazvané History Worth Remembering (to 1485), která se zabývá představením anglické historie od jejího prvotního osídlení po období válek růží, které pro ostrov znamenaly nástup nového panovnického rodu a novou éru. Druhá část práce zahrnuje analýzu výchozího textu z hlediska vnětextových a vnitřtextových faktorů, zvolenou překladatelskou metodu a komentář vybraných překladatelských problémů a jejich řešení včetně přehledu překladatelských posunů.

Klíčová slova

Anglie, anglické dějiny, středověk, kulturní reálie, komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské postupy, překladatelské posuny

Abstract

The subject of this bachelor thesis is to translate a selected excerpt from the third chapter of the book *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable* by the American historian Lacey Baldwin Smith. The first part of this thesis consists of the translation itself. The selected excerpt comes from the first half of the third chapter entitled History Worth Remembering (to 1485), and introduces the English history from the first settlement of the island to the Wars of the Roses, which gave rise to a new dynastic house and marked a new era for the island. The second part of this thesis includes an analysis of the source text in terms of the extra- and intra-textual factors, a description of the selected translation method, and an analysis of the selected translation problems and their solution, including the translation shifts.

Key words

England, English history, Middle Ages, cultural facts, annotated translation, translation analysis, translation problems, translation methods, translation shifts

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. PŘEKLAD	7
3. KOMENTÁŘ PŘEKLADU	24
3.1 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA.....	24
3.1.1. VNĚTEXTOVÉ FAKTORY	24
3.1.2. VNITROTEXTOVÉ FAKTORY.....	26
3.2 PŘEKLADATELSKÁ METODA	32
3.3 PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY A JEJICH ŘEŠENÍ.....	33
3.3.1. LEXIKÁLNÍ ROVINA	33
3.3.2. SYNTAKTICKÁ ROVINA.....	38
3.3.3. PRAGMATICKÁ ROVINA.....	41
3.3.4. OSTATNÍ PROBLÉMY.....	46
4. ZÁVĚR.....	51
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
6. PŘÍLOHA 1: VÝCHOZÍ TEXT	58

1. ÚVOD

Předmětem této bakalářské práce je překlad úryvku vybrané části třetí kapitoly z knihy *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable* od amerického historika Laceyho Baldwina Smithe z roku 2006. Náplní první části práce je samotný překlad první poloviny třetí kapitoly nazvané *History Worth Remembering (to 1485)*, která se zabývá představením anglické historie od jejího prvotního osídlení po období válek růží, které pro ostrov znamenaly nástup nového panovnického rodu a novou éru. Odlehčeným způsobem a s humorem autorovi vlastním nám je v tomto úseku představována kulturní historie tohoto ostrovního státu, věnuje se tématům, jako jsou počátky osidlování, keltské obyvatelstvo, Stonehenge, římská expanze, příchod anglosaských kmenů, ustanovení sedmi království, vpád Vikingů, křesťanství, počátky práva, příchod Normanů, nastolení feudalismu a počátky rytířské kultury. Kniha je psána květnatým jazykem plným neobvyklých obrátů, autor si neodpouští ani uštěpačné průpovídky. Druhá část práce zahrnuje analýzu výchozího textu z hlediska vnětextových a vnitrotextových faktorů, zvolenou překladatelskou metodu a komentář vybraných překladatelských problémů a jejich řešení včetně přehledu překladatelských posunů. Cílem této práce je vytvořit funkční překlad, který by později mohl poskytnout základ pro možné pozdější publikování celé knihy nějakým nakladatelstvím, jež se specializuje na populárně-naučné texty se zaměřením na historii, i proto je v našem zájmu, aby byl překlad čtivý, srozumitelný a čtenáři přístupný. V souladu se vším zmíněným výše je nutné si pečlivě dohledávat a ověřovat uvedené informace a případné nesoulady nenápadně uvádět na pravou míru.

2. PŘEKLAD

KAPITOLA III

DĚJINY, KTERÉ BYCHOM SI MĚLI PAMATOVAT

(DO ROKU 1485)

Britští humoristé W. C. Sellar a R. J. Yeatman navštívili nespočet hospod a stejně tak spoustu sportovních a společenských akcí, kde prováděli výzkum, na jehož základě v roce 1930 vydali knihu *1066 and All That (1066 a tak dále)*. (Veselejší stručné pojednání o anglických dějinách mimochodem ještě nikdy nikdo nenapsal.) Zastávají názor, že v dějinách Anglie lze nalézt jen dva letopočty, jež stojí za zapamatování: Caesarův vpád do Británie v roce 55 př. n. l. a vítězství Viléma Dobyvatele u Hastingsu z roku 1066. A co by si Britové pamatovali všechna ta vítězství, když je pohodlnější si pamatovat jen dvě největší porážky v historii celého národa? To o jejich povaze asi mluví za vše. Kdyby páni autoři mohli ve výzkumu pokračovat a prozkoumat tak i současnější období, jistě by se jim nepřičilo přidat do výčtu zapamatováníhodných letopočtů ještě jeden: katastrofickou porážku spojeneckého vojska v červnu roku 1940 u Dunkerku, která se díky mimořádnému sledu událostí stala významným mezníkem britských ostrovů. Toto pojednání o britských dějinách se sice nemůže pyšnit takovou stručností, nicméně se ale snaží držet týchž zásad pro to, co stojí za zapamatování: dějiny nejsou o tom, co se stalo v minulosti, nýbrž o tom, co bychom si z ní měli dnes pamatovat.

Jak to všechno započalo

Je možné, že zapálený anglofil by spíše uvítal, kdyby dějiny započaly příchodem germánských kmenů Anglů a Sasů, kteří zemi dali jméno *Angleland*, tj. země Anglů, jež se později překroutilo v *England*, Anglii. Jenže Římané se na ostrov dostali jako první a pojmenovali ho *Británie*. Po roce 1000 př. n. l. na ostrov dorazili Keltové, kteří buď nahradili původní obyvatelé ostrova z doby bronzové (lid z kultury se zvoncovitými poháry a z kultury popelnicových polí), anebo se s nimi asimilovali. Keltština neměla psanou podobu, a tak není známo, jak Keltové svůj ostrovní domov nazývali; i proto zásluhy, že se začaly psát britské dějiny, náležejí Juliu Caesarovi. Jeho role při římské expanzi se přitom velkou měrou omezovala na pouhé šíření informace, že ostrov jen čeká na to, až se ho někdo zmocní. V letech

55 a 54 př. n. l. se z Galie přeplavil přes Lamanšský průliv, jenže než aby se zaobíral keltskými barbary, kteří od Říma, politického centra říše a klasické kultury, žili na hony daleko, měl plné ruce práce s tím, aby překročil vlastní Rubikon, tedy aby se zbavil všech rádoby císařů a zbyl tak jen jediný – on sám. Jedenáct let nato se pak o březnových Idách Římané zbavili jeho, což zapříčinilo, že opravdové dobývání ostrova započalo až rokem 43 n. l. Na další tři století tak romanizující síla čítající 60 tisíc správců a vojáků nakonec proměnila zhruba čtyři až šest milionů Keltů v řádné občany Římské říše. Římanům se v tomto ohledu vyrovnali pouze samotní Britové, a to když patnáct set let nato 160 tisíc britských občanů „zcivilizovalo“ a poangličtilo 300 milionů obyvatel indického subkontinentu, a udělalo z nich tak řádné poddané Britského impéria.

Přítomnost Keltů a jejich předchůdců v Británii lze doložit s tolerancí plus minus pár století od roku 3000 př. n. l. Sice se neuměli vyjadřovat písemně, vynahrazovali si to ale prací s kameny. Po celých Britských ostrovech se totiž tyčí žulové, pískovcové a lávové balvany uspořádané do magických kruhů a pohřebišť. Nejznámější a nejtajemnější z nich je Stonehenge.

Stonehenge

V hrabství Wiltshire se nachází Stonehenge, dost dobře možná nejnavštěvovanější soubor kamení na světě. Až padesátitunové balvany jsou uspořádány do soustředných kružnic; menší zhruba čtyřtunové doleritové kameny byly vytěženy ve 220 kilometřů vzdáleném Walesu, zatímco padesátitunové bloky se těžily nedaleko, na stavbu byly taženy z místa vzdáleného pouhých 40 kilometrů. Původní podoba stavby se datuje do třetího tisíciletí př. n. l. a po následujících tisíc let byla postupně vylepšována. Představa druidských kněží, již při svitu měsíce provádějí lidské oběti, je nesporně bláhová, ale Stonehenge a spousta dalších staveb typu henge rozestých po celé Británii měly co do činění s pohřebními rituály, sezónními obřady plodnosti a možná také s uctíváním slunce a s astronomickými výpočty pro předpověď zatmění slunce a měsíce. Dnes je ovšem místo natolik turisticky oblíbené, že návštěvníkům je bohužel už přístup k magickému kruhu odepřen, čímž přichází o výsadu, kterou měl nespočet generací před nimi: návštěvníci už totiž nemohou obohatit britské dějiny o svá jména a pocity vyřezané do neolitického kamene. Mají ovšem možnost navštívit nedaleké Avebury, kde se nachází největší megalitický kruh v Evropě (v průměru měří přes tři kilometry),

a také Silbury Hill, největší člověkem postavený pahorek v západní Evropě. Jeho vrcholek se tyčí do výšky 38 metrů a je tak široký, že by se na něj daly vyskládat všechny balvany ze dvou vnitřních kruhů Stonehenge. Všechny tyto dochované neolitické pozůstatky dokládají existenci lidí bez valných technologických vymožeností, zato ale „poháněných všeovládajícím impulzem“ nutkajícím je se vyjádřit, jak nejlépe jen mohli.

Keltský duch, pokud tedy člověk ví, kde ho hledat, dosud prostupuje celou zemí, skrývá se ve jménech měst a řek, respektive jejich původu. Avon v keltštině znamená *řeka* a Temže je keltský výraz pro *temná*, zatímco řeka Dee, podél níž stojí hradbami obehnané římské město Chester, v jazyce Keltů znamená *bohyně* či *svatá*. Území Devonského hrabství kdysi patřovalo keltskému kmeni Dumnoniů, zatímco město Dover bylo pojmenováno po místní říčce zvané Dour, původně tedy keltském slově Dubran, jež znamená *voda*.

Římané přicházejí a odcházejí

(od 33 př. n. l. do 410 n. l.)

Kelty si pamatujeme podle Stonehenge, zatímco Římany podle něčeho praktičtějšího. Zanechali totiž po sobě na 8000 kilometrů naprosto rovných vojenských silnic (které se hodily na pochod vojska, ale už ne na obchodní cesty, protože stoupání bylo pro voły, jež táhli vozy, moc strmé), vynikající lázeňské zařízení v Bathu, sem tam nějaké kousky přenádherných podlahových mozaik, jež se objevují na nečekaných místech (například v městečku Winchcombe), a především působivý Hadrianův val – čtyři a půl metru vysokou, tři metry širokou a 117,5 kilometrů dlouhou zeď, která měla závistivé Pikty připravit o pohodlí římského životního stylu typického pro život na jih od dnešních skotsko-anglických hranic. Římané po sobě rovněž zanechali legendu o první nefalšované britské hrdince a patriotce zvané královna Boudica. Ta v roce 60 n. l. vedla obzvlášť krvavé, byť marné keltské povstání proti římské nadvládě. Její socha teď v Londýně náležitě zdobí Westminsterský most na straně přilehlé k parlamentu. Po Římanech tu nezůstala pouze jedna jediná věc – křesťanství. Mimo území Cornwallu a Walesu ho totiž nahradila četná anglosaská božstva.

Anglosasové a etnická čistka

(410–1066)

V roce 410 byly římské legie povolány zpět na kontinent, kde měly pomoci soupeřícím generálům rozhodnout, kdo se stane příštím císařem. Různé germánské kmeny z okolí Severního moře – mj. Jutové, Anglové a Sasové – se tak chopily příležitosti a v následujících desetiletích se po moři vypravovaly do Británie. V průběhu následujících dvou staletí „lidem i Bohem nenávidění“ anglosaští válečníci ostrov systematicky přetvořili v jakousi Bosnu 5.–6. století: asimilovali se s keltským obyvatelstvem, prováděli na něj etnickou čistku, anebo rovnou praktikovali obojí zároveň – pobíjeli muže a znásilňovali ženy. Jejich taktika spálené země časem dosáhla „západního oceánu a polaskala ho planoucím jazykem“. Anglosasové tak na úrodnějším jihu a východě utvořili germánskou většinu a těžko přístupné okrajové oblasti Skotska, Walesu, Devonu a Cornwallu ponechali Keltům. Ačkoliv se obě skupiny obyvatel naučily vzájemně se tolerovat, a ne vyhlazovat (jako tomu ještě nedávno bylo v Severním Irsku), s určitostí nevědí, jestli utvářejí jediný národ, a tak se stále s gusem urážejí, o čemž svědčí i následující definice: „Ir, ten za něco bojuje, jen neví za co. Velšan, ten se o nedělích modlí k Bohu a po zbytek týdne šmíruje sousedy. Skot, ten si přece nebude pořizovat holínky, vždyť je škrt. Angličan, ten se sám vypracoval od píky a uctívá vlastního stvořitele.“

Keltové anglosaským vetřelcům vzdorovali. Po Boudice se tu jako druhý keltský hrdina rýsuje postava dokonce ještě legendárnějšího a tajemnějšího válečníka (ne krále) Artuše, který přinejmenším svého času zarazil nápor anglosaských výbojů. Ginevra, rytíři Kulatého stolu a ani padouch Mordred sice nikdy neexistovali, ale s Kelty a jejich římskými tradicemi a částečně pokřesťanštěnou vírou se možná dalo vyjít o chlup snáz než s těmi dle Římanů páchnoucími nájezdníky, co si vlasy upravovali žluklým máslem. „Šťasten je nos, který necítí barbara.“ Anglosasy jejich současníci popisovali jako tak „zoufalé a neomalené“ a tak lité, že je nebylo „záhodno zvátí jménem“. Našli by se i tací, kteří věří, že Artuš svůj Kamelot vybudoval ve vesničce South Cadbury, jež se nachází na vyvýšeném místě se skvostným výhledem na somersetské pahorkatiny a osmnáct akrů archeologických vojenských pozůstatků, protože se totiž traduje, že byl pohřben v nedalekém Glastonburském klášteře.

Nájezdníci si následně během let Británii přerozdělili. Sasové z okolí Londýna se rozdělili na Sasy z východu, jihu a západu, čímž vznikla království Essexu, Sussexu a Wessexu. Nutkání mít tato království pojmenovaná po všech světových stranách dala vzniknout skvostnému, byť žel nejspíše smyšlenému království Sasů ze severu Nesexu, které samo sebou rapidně vymřelo. Právě odtud ovšem nepochybně pramení inspirace pro jednu z nejdéle reprízovaných divadelních her v Británii: *No Sex Please, We're British* (*Ne, sex ne, prosím, jsme Britové*). Anglové se dále rozdělili na lid z jihu a ze severu, tj. Norfolk a Suffolk, a usadili se v království zvaném East Anglia, respektive Východní Anglie. Jelikož jeden z jejích vládců byl nesmírně bohatý (v roce 1939 se u Sutton Hoo v hrabství Suffolk našla jeho pohřební loď o rozměrech 25 metrů), tak není divu, že právě toto království dalo jméno celé části ostrova na jih od Hadriánova valu. Na severu se pak vynořila ještě království Mercie, jež se nacházelo ve středu ostrova v oblasti dnešních Midlands, a Northumbrie, jež zahrnovalo hrabství Yorkshire, Northumberland a jezerní oblast Lake District, zatímco na dalekém jihu si pro sebe Jutové vybojovali budoucí hrabství Kent, což v keltštině znamená *země vojsk*.

S takovým množstvím království byla Anglie zaplavena pýchou panovníků s velice nečekanými jmény jako například Cenwulf a Ceolwulf, Aethelbald a Wiglaf nebo Bealdred a Ludeca. Navzájem se vsazovali do okovů a žalářů, oslepovali a jinak zmrzačovali, takže není divu, že jejich naděje na dožití nedosahovala zrovna závrtných výšin. Jeden anglosaský král mezi ostatními ovšem vyčnívá, ani ne tak kvůli své 28 let trvající vládě či snáze vyslovitelnému jménu, jako spíš kvůli spáleným bočníkům (o tom všichni praví anglofilové vědí), díky nimž se mu povedlo vypořádat i s Vikingy. Byl to král Wessexu Alfréd (871–899).

Vikingové a král Alfréd

Vikingů bylo najednou všude plno; plenili, drancovali, dobývali a ve Skotsku, Anglii, Irsku, Normandii a Rusku se mimoto i usazovali a množili. Do Anglie severané vtrhli na sklonku 8. století, odhodlaní s Anglosasy zatočit obdobně, jako ti předtím zatočili s romanizovanými Kelty. Nebýt Alfréda, tak by se jim to možná i podařilo, jelikož s výjimkou Wessexu totiž vyvrátili všechna ostatní anglická království.

Uvádí se, že když se Alfréd snažil své království zachránit před zkázou z rukou vikinských neznabohů, sáhl si na dno. V roce 878 mu totiž nezbylo nic jiného, než

se skrývat a s malou družinou putovat „těžce přístupnými somersetskými hvozdy a mokřinami“. Když byl odříznut od svých vojáků, narazil na chýši pasáčka vepřů a jeho ženy, kteří vůbec netušili, komu že to z křesťanské dobroty na pár dní poskytují pohoštění a střechu nad hlavou. Jednoho dne se tedy pasáčkova žena pustila do pečení chleba a čekala, že Alfréd, který seděl u ohně, na pecny dohlédne. Král byl ovšem hluboce pokleslý na duchu, hledal proto podporu a útěchu v rozjímání o Jobově trpělivosti tváří v tvář božským útrapám, a protože chtěl své království zachránit před pohany, modlil se ke svatému Neotovi, aby se přimluvil u Boha. Takto ovšem zanedbal své kuchařské povinnosti: neotočil bochníky, a ty se spálily. To pasáčkovu ženu oprávněně rozzuřilo, a tak svému neopatrnému hostu vyhubovala: „Jasně vidíš, kterak se ty pecny pálí, a přec je neotočíš, avšak jíst je ještě teplé z pece, to bys rád!“ Poté, co mu bylo náležitě vyčiněno, že zanedbal úkol tak nehodný krále, se jal pecny pokorně hlídat. Není to jen kouzelné kázání o pokoře a sebeovládání. Od křesťanských králů se totiž nečekalo, že budou všechny kolem sebe vsazovat do okovů, oslepovat nebo mrzačit, a to ať už jiné krále, anebo své poddané. Ten poučný příběh o bochnících totiž rovněž vybízí k zamyšlení, jak se do něj dostal svatý Neot, poněvadž Anglosasové po vpádu na ostrov křesťanství, které zde zavedli Římané, vymýtili a ráj nahradili Valhallou.

Křesťanství

V anglosaské Anglii křesťanství sice vymizelo, v nepřístupných keltských končinách tomu tak ovšem nebylo, vždyť na křesťanskou víru obraceli misionáři lid ještě v průběhu první poloviny 5. století. Pro Velšana, nebo snad Cornwallana, svatého Patrika bylo jednodušší obracet na víru Iry než Anglosasy, přece jen se zdráhal sdílet ráj a věčnou blaženost s takovou zrudnou sebrankou, a tak svůj misionářský zápal obrátil k Irsku. Nejen že z něj vyhnal všechny hady (pokud tam tedy nějakí byli), ale také rozpoutal bitvu o tonzury, jednu z nejkurióznějších válek v historii, bojovalo se totiž za správný účes. Velká náboženská otázka 6. a 7. století spočívala v tom, zda se anglosaská Anglie podrobí keltským mnichům vyznávajícím irskou podobu křesťanství, ti si totiž vyholovali celou přední polovinu hlavy, anebo mnichům z kontinentu znalých římskokatolického ritu, již si hlavu vyholovali pouze na temeni. Obě strany do pohanské Anglie dorazily téměř nastejno. V roce 563 irský misionář svatý Kolumba založil na ostrově Iona poblíž západoskotského pobřeží klášter, jenž měl sloužit k obracení pohanských Piktů na

víru, jenže keltské křesťanství se rychle rozšířilo na jih do království Northumbrie. Římská či papežská verze křesťanství vznikla podle všeho tehdy, když papež Řehoř uviděl na římském trhu s otroky na prodej plavovlasé modrooké anglosaské děti. Když se dotázal na jejich původ, dozvěděl se, že to jsou Anglové. „Andělé, ne Anglové,“ odvětil, „musí se stát druhy andělů nebeských.“ Toto tvrzení vykazuje všechny známky anglosaské domýšlivosti, nicméně když v roce 597 svatý Kolumba zemřel, Řehoř nesporně vyslal na jih Anglie svatého Augustina a dalších čtyřicet mnichů s úkolem obracet pohanské Angly v křesťanské anděly.

Jak skotští misionáři z keltských klášterů, tak římské mnichy z Kentu slavili obrovský úspěch, a proto netrvalo dlouho, než se oba přístupy ke křesťanství, jež se lišily organizací církve, účesy a datem Velikonoc, střetly, a to především v Northumbrii. Nakonec převládlo křesťanství z kontinentu a synodem ve Whitby v roce 664 římská liturgie zvítězila. Northumbrijský král Oswy dal za pravdu svatému Wilfrédovi z Riponu a jeho příkrému varování, že svatý Kolumba se přece nemůže měřit se svatým Petrem. Wilfréd také Oswymu připomněl, že papež je jakožto hlava církve Petřův nástupce. Jak Oswy poznamenal: „Když neuposlechnu papežových příkazů a ocitnu se pak u brány nebeské, tak ten, jenž od ní má klíče, by mi ji nemusel být ochoten odemknout.“

Irsko-keltské křesťanství před Římem pokleklo, jejich vzájemné propojení ovšem dalo vzniknout jednomu z nejpłodnějších proudů umění, literatury a vzdělanosti v britských dějinách. Ze všech jmen, která se během této intelektuální exploze objevila, stojí nejvíce za pozornost jméno Bedy (673–735) vždy zvaného Ctihodný, nejspíše proto, že to dotáhnul do šedesáti dvou let. Jeho *Církevní dějiny národa Anglů* se po dalších tisíc let staly nejprodávanějším svazkem a rovněž naučily lid rozlišovat mezi přítomností a minulostí tím, že za všechny letopočty kladl zkratku *př. Kr.* (před Kristem), nebo *po Kr.* (po Kristu, z latinského anno domini neboli léta páně). Tím dějiny o dost zpřehlednil a zjednodušil.

Zákon a pořádek

Vraťme se ale k Alfrédovi a těm bochníkům. Proti Vikingům zasahoval poměrně úspěšně, podařilo se mu je totiž i s jejich zákony udržet na sever a východ od jedné z těch pekelně rovných římských cest, které se táhnou od Londýna po severní Wales. Kvůli němu tak byli nuceni žít v místech končících na -by (což v severštině znamenalo vesnice) a -thorp (víska), jako například Markby, Little Grimsby, Selby

a Woodthorpe, které se všechny bezpečně nacházely pěkně daleko v hrabstvích Lincolnshire a Yorkshire. Celá Anglie se ocitla pod vládou Wessexu ještě předtím, než Alfrédův syn Edward (899–924) a vnuk Athelstan (924–939) ukončili své výboje.

Alfréd i jeho nástupci se zasazovali o dodržování zákonů a pořádku, přičemž první jmenovaný k tomu umetl cestičku tím, že dělal to, co je všem králům vlastní: shromáždil veškeré staré zákony království, „jež dodržovali již naši předkové“, a nařídil, „necht' jsou sepsány,“ tedy velká část z nich, „[a vynucovány]; obzvláště ty, které se mi hodí.“

Nejen že Alfréd a jeho nástupci sepsali zákony, nýbrž se také pokoušeli razit biblické rčení *oko za oko, zub za zub* a zamezit eskalaci napětí mezi jednotlivými skupinami, které nezdávka praktikovaly krevní msty a často mezi sebou válčily. Jestliže Sas nepřítelovým konáním přišel o zub, pak jeho rodina či on sám mohli požadovat zub na oplátku, nemohli ovšem v požadavcích přitvrdit a vydloubnout nepříteli i oko. Aby anglosaští králové dále lid ponoukli zákony a pořádek dodržovat, vypracovali systém peněžního odškodného, protože vyrazit nepříteli zub či mu vydloubnout oko by prý nikomu moc neprospělo (oči se totiž docela rychle kazí) zato pomsta ve formě peněžní náhrady se dá dobře využít, protože takové odškodnění člověku zůstane. Vzniknul tak systém odvetného či sazebníku úrazného, tzv. *wergild*. Když někdo člověka připravil o zub, musel mu vyplatit šest šilinků, palec měl cenu deseti šilinků, ucho stálo dvanáct a oko padesát.

Čím výše ovšem člověk stál na společenském žebříčku, tím měl jeho život samozřejmě vyšší cenu. Rodina svobodníka nebo ženy mohla od vrahů požadovat dvě stě šilinků, zato rodina šlechtice dokonce dvanáct set. Jen co byl *wergild* splacen a zranění nebo smrt řádně odškodněna, král vydal dokument zvaný *mund* neboli ochrana či mír. Trest by tak postihl kteréhokoliv zástupce obou stran, jenž by se pokusil v konfliktu pokračovat či ho ještě vystupňovat. Jak všichni dobře ví, tento systém znovuobjevily soudobé porotní soudy a pojišťovnické společnosti, které ho značně rozšířily a mezi seznam utrpených ublížení přidaly i duševní újmu. Tyto snahy wessexských králů vedly k tomu, že do roku 1066 se Anglie stala nejbohatším a nejzralejším ovocem k mání v celém křesťanském světě, čehož si byl tehdy moc dobře vědom Vilém Dobyvatel.

Vévoda Vilém a vpád Normanů

(1066)

Alfréd měl za to, že s Vikingy skoncoval, když je vyhnal z Wessexu. Za jeho nástupců se ovšem ukázalo, že tomu tak není. Na wessexském trůně dokonce chvíli seděl i jeden vikinský král – Knut (1016–1035). Pro anglické dějiny bylo ovšem ještě důležitější to, že se jiný severan usadil v Normandii (zemi severanů, Norů). Jmenoval se Rollo a v roce 911 se stal vévodou z Normandie a tím pádem i praprapradědem Viléma Dobyvatele, levobočka Roberta Ďábla a krásné Francouzky Arletty, koželuhovy dcery. Za povšimnutí prosím stojí, že současně královské rodině v krvi koluje víc než jen špetka plebejské krve, obzvlášť když se člověk dívá pozorně.

5. ledna 1066 zemřel poslední panovník z vládnoucího rodu ve Wessexu, Eduard Vyznavač. Ten stojí za zapamatování kvůli tomu, že spáchal jediný neodpustitelný hřích, před nímž jsou všichni králové varováni: ačkoliv byl ženatý, žil v celibátu. Když se na něj snesla kritika, že před vlastní manželkou upřednostňuje zpovědnici, odvětil: „Království anglické pochází od Boha. To on mu opatří krále dle své vůle.“ Angličané byli takto domýšliví odjakživa; v 19. století dokonce zastávali názor, že Bůh je Angličan. Když se tedy tentokrát sešli význační a moudří muži z celého království, aby vybrali nového krále, Bůh vyjevil, že by měli zvolit Eduardova švagra Harolda Godwina. Tento čin ovšem poněkud rozladil Eduardova vzdáleného bratrance Viléma, vévodu z Normandie; považoval ho totiž za naprosto protiprávní, neboť očekával, že trůn připadne právě jemu. Tvrdil, že moudří muži říše mohou za krále zvolit pouze příslušníka vládnoucí wessexské dynastie, a argumentoval tím, že je Eduardovým bratrancem z druhého kolena, neboť jeho prateta Emma se provdala za Eduardova otce. Už se ovšem nezmínil, že mu v žilách nekolovalo o nic víc wessexské krve než Haroldu Godwinovi.

Vilém jak o Haroldovi, tak o Anglosasech šířil nejrůznější ohavné zvěsti – že je Harold krivopřísežník a bratrovrah a že Anglosasové „pokud sami oplodní své služebné, pak je prodávají buď k veřejné prostituci, nebo za hranice do otroctví“ – a přesvědčil papeže, aby jeho nároku poželhal, čímž by se jeho vpád na ostrovy proměnil v osvobozenou křižáckou výpravu.

Vévoda si umínil, že právoplatným anglickým králem se stane on sám, a ne „uzurpátor“ Harold Godwin. Se silou čítající přes deset tisíc mužů se proto vylodil na sussexském pobřeží kousek na západ od přístavu v Hastingsu. Když se brodil na břeh, uklouzl a přistál na obličejí. Bylo to strašlivé znamení! To ale pohotový pozorovatel přetvořil ve výraz úspěchu, když poukázal na to, že vévoda zrovna do rukou uchopil Anglii, jež od tohoto okamžiku náležela jemu a jeho stoupencům. Dne 14. října 1066 se Vilém v nejvýznamnější bitvě anglosaské historie střetl s vyčerpanou saskou armádou a srazil ji na kolena. Sotva před několika dny totiž král Harold překazil na severu Anglie další z vikinských vpádů, který vedl severský král Harald Norský a Godwinův vlastní bratr Tosti. Během šesti dnů tak Harold s vojskem urazil 400 kilometrů zpátky na jih k Hastingsu. Bitva trvala celý den a zvítězit mohly obě strany, tedy do chvíle, než Harold padl, usmrcen nejspíše šípem v oku. V tu chvíli se saská domobrana rozpadla a rozutekla. Králova věrná družina pak jeho tělo střežila tak dlouho, dokud nepadl její poslední člen. Jak napsal jeden normanský kronikář: „V anglických řadách bylo možné zpozorovat jediný pohyb, a to padání mrtvých k zemi... Tito synové staré saské rasy, nejodvážnější z mužů, byli za každé okolnosti připraveni tasit.“ (Ve skutečnosti se bitva odehrávala asi deset kilometrů od Hastingsu v Battlu. Tam Vilém založil Battleské opatství a hlavní oltář vystavil na místě, kde Harold padl. Pokud vás zajímají zříceniny a bitevní pole, pak toto místo stojí za návštěvu.)

Harold u Hastingsu padl, ale jeho vítězství na severu zajistilo, že Anglie připadne do područí francouzským Normanům a ne Vikingům a dalším skandinávským kmenům. Od roku 1066 se Anglosasové dostali do druhořadého postavení, v následujících třech stoletích pak ve vybrané společnosti zaznívala výhradně francouzština. Aby snad poddaní Jeho Veličenstva na normanský vpád nezapomněli, panovník dodnes parlamentní zákony schvaluje ve francouzštině – *Le roy le veult*, tedy *Taková jest králova vůle*. A když parlament schválí vládní rozpočet, pak praví následující: *Le roy remercie ses bons sujets, accepte leur benevolence at ainsi le veult*. (Král děkuje svým dobrým poddaným, přijímá jejich štědrost a taková jest jeho vůle.)

Jak už to tak bývá, získat království jedinou bitvou je jednodušší, než si ho následně udržet. Vilém tou dobou už upustil od užívání titulu vévody a přízviska Dobyvatel a začal si místo toho říkat Vilém I. Anglický. Aby měl své nové poddané pod

kontrolou, uchýlil se ke třem velice dobytelským činům: popravil všechny své odpůrce (to nazval královským mírem), anglosaskou Anglii rozdělil mezi své normanské barony (to historikové nazývají feudalismem), a aby svým novým poddaným připomněl, kdo je tu pánem, nechal po celé zemi vystavět spoustu hradů.

Vilém byl pevným zastáncem zákona a pořádku a tak vydával jedno nařízení za druhým; jedno z nejzapamatovatelnějších bylo jeho rozhodnutí rozdělit jurisdikci nad svými poddanými mezi sebe a své barony a ještě na tom vydělat: „Zakazuje se, aby byl kdokoliv z jakéhokoliv důvodu zabit nebo pověšen, namísto toho mu budou vypíchnuty oči a uříznuta varlata. Porušení tohoto nařízení bude trestáno pokutou v plné výši splatné mé osobě.“ Toto rozdělení výkonu trestu (život a smrt vyhrazena králi a droby připadající baronům) by mohlo současnému čtenáři připadat poněkud zvláštní a mohlo by jej zajisté přivést na myšlenku, že Angličan 11. století udělal dobře, když se držel stranou jakékoliv autority. To ovšem nebylo vždy snadné, protože anglosaské a raně normanské právo nerozlišovalo mezi úkladnou vraždou a neúmyslným zabitím. Takže když člověk pozval přítele na večeři a ten cestou spadl z koně a zemřel na zlomený vaz, byl za to hostitel hnán k odpovědnosti. Spáchal vraždu, protože jeho prostřednictvím byl host „vzdálen životu“ a „přiveden blíže smrti“. Za těchto okolností se v Anglii 11. století moc slavnostních večeří nekonalo.

Feudalismus

Vilém chtěl svým baronům pomoci. Usiloval tedy o to, aby byli Angličané za všech okolností zbožní a poslušní a aby všichni hrdlořezové a jiní zbojníci (z nichž nejznámější je Robin Hood) skončili jak se patří na kousky a/nebo na popravišti. Spolu se svými věrnými stoupenci si postavili rozsáhlé množství mohutných, neromantických hradů, nejvýznamnějšími z nich jsou londýnský Tower a hrad Windsor. Anglická historie je plná panovníků vděčných za své nadmíru opevněné domovy, do nichž se mohli uchýlit, když už měli baroni či poddaní jejich chování až po krk. Každonoční slavnostní uzamykání Toweru je důkazem toho, jak úzkostlivě králové lpěli na svém bezpečí. Tento fascinující rituál zvaný *Ceremony of the Keys* za posledních 700 neprodělal jedinou změnu, a navíc je přístupný veřejnosti, pokud si člověk s předstihem obstará vstupenky.

Vilém přerozdělil nejen vlastní poddané, ale i jejich pozemkový majetek. Historikové se rozplývají i čertí, zkrátka dohadují, nad tím, jestli Vilém feudalismus

zavedl, vymyslel, anebo objevil. Každopádně ať už to ale bylo jakkoliv, tak se všichni shodnou, že díky němu v Anglii feudalismus fungoval lépe než za kteréhokoliv jiného evropského panovníka. Jestliže chce člověk pochopit anglický středověk, pak je pro něj feudalismus stěžejním pojmem. Je ale téměř nemožné ho jako systém popsat; někteří historikové dokonce pochybují, zda nějaký feudalismus vůbec kdy existoval. Studenti se navíc často dopouští fatální chyby, že si pletou feudalismus s fatalismem. Feudalismus byl totiž jak duševní postoj, tak politický vztah; kladl důraz na lidská pouta, jež držela středověkou společnost pohromadě. V podstatě se jednalo o smluvní, byť nepsanou dohodu mezi fyzickými osobami (lenním pánem a jeho vazalem), na jejímž základě leník výměnou za půdu získával určité služby, většinou vojenské, občas ale také právní a finanční. Ačkoliv byl feudalismus soukromou záležitostí ve smyslu, že leník uděloval vazalovi do vlastnictví nebo pod správu půdu, a ten mu na oplátku přísahal věnost a poslušnost, v zásadě byl svým účelem záležitostí veřejnou. Účelně tak měl provázat politickou a vojenskou elitu v uspořádaný a ovladatelný celek, jež bylo možno kdykoliv povolat na obranu království a prosazení základního práva a pořádku. Poskytoval bezpečí v době, kdy bylo v oběhu zoufale málo peněz a kdy nešlo jinak než stálou profesionalizovanou armádu vyplácet pozemky.

Feudalismus jako soukromý vztah mezi dvěma smluvními osobami zaměřený především na obranu často pěstoval a vyzdvihával dvě vlastnosti: odvahu a věnost. Vazal sice měl vůči svému leníkovi důležité finanční a soudní povinnosti, především ale byl válečníkem. Rytíř žil, aby bojoval. Bitevní pole bylo vhodné jeviště, kde mohl prokázat udatnost a věnost, a bojovat ve válce tudíž bylo uznávané a čestné počínání. Traduje se, že když se vojsko vévody Viléma během bitvy u Hastingsu řítilo na Anglosasy, pělo *Píseň o Rolandovi*, neobyčejně krvelačný příběh o neochvějné cti a odvaze, v němž Roland spolu se svou nečetnou družinou křesťanských hrdinů čelí drtivé saracénské přesile. Lenní pán si od svého vazala nárokoval osobní věnost a vazal se obvykle dál zařizoval podle osoby, jíž se zavázal službou a od níž očekával podporu. „Mezi pánem a prostým lidem stojí pouze víra. Té si musí být obě strany vědomy a musí mezi nimi zůstat zachována.“ Společnost stmelovalo právě toto citové pojídlo. Jako důsledek se jakýkoliv pocit závazku vůči veřejným činitelům (např. vůči státu) umístil až na příčkách pod osobní vírou, jakou člověk choval ke svému bezprostřednímu pánovi. Osoba

a osobnost krále vždy jako magnet přitahovala věrnost mnohem účinněji než koruna, jež mu spočívala na hlavě.

Když se Vilém zmocnil wessexského trůnu, mermomocí se pokoušel ve svém novém panství zavést feudální struktury a využít vojenské a společenského hodnoty, které skýtaly. Za svého panování si ponechal asi čtvrtinu ostrova, z něhož zaopatřoval sebe a svou vládu. Tyto pozemky se nazývají Korunní statky, panovníkův soukromý majetek; královská rodina dodnes z Dobyvatelovy kořisti vlastní pěkných pár čtverečních kilometrů (dnes je to celkem 250 tisíc akrů). Další čtvrtinu půdy Vilém vyhradil církvi a zbytek rozdělil mezi svých 180 přímých nájemců čili mezi své nejpřednější barony (deset z nich obdrželo víc než polovinu ze zbylého majetku). Ti zase svůj nově nabytý majetek přerozdělili mezi nižší šlechtice, kteří jim přísahali věrnost a zavázali se jim službou. „Systém“ tak postupoval dále, až se dostal k rytíři a jeho lénu, což byla nejmenší jurisdikční jednotka schopná zaopatřit jednoho vyzbrojeného rytíře i se služebníky. V případě potřeby tak Vilém mohl na obranu království svolat bojeschopnou sílu čítající zhruba pět tisíc rytířů, díky nimž se jeho angličtí poddaní střežili násilí a zachovávali mu věrnost.

Teoreticky vzato byl feudalismus hezky přehledný a systematický, v praxi ale čítal dvě obrovské nevýhody: 1. na papír se nezapisovalo téměř či vůbec nic (nebyli právníci), což znamenalo, že si úmluvu mohly obě strany interpretovat v podstatě podle svých představ; 2. v případě sporu skutečnou mocí vládli baroni, kteří měli k dispozici soukromá vojska. Oba tyto faktory do značné míry vysvětlují krvavost a chaotičnost většiny anglických středověkých dějin, protože po dalších 400 let se angličtí králové budou ze všech sil snažit využívat slabiny prvního faktoru a minimalizovat důsledky toho druhého.

Dnešní čtenář si všednost středověku dovede horko těžko představit, ale představte si svět bez střelného prachu, který své mezinárodní, společenské, ekonomické a soukromé neshody neřeší na bitevním poli, nýbrž na fotbalovém stadionu, kde vítězné mužstvo o výsledcích sporu rozhoduje po svém. Za těchto okolností by se společnost v první řadě měla starat, jak hráče přimět, aby se po odchodu ze stadionu chovali spořádaně. My padavky se asi těžko budeme úspěšně hádat s profesionálním sportovcem, který váží 110 kilo a shlíží na nás zpoza helmy, ramenních chráničů a další výstroje. A co je ještě závažnější: jak má společnost

kontrolovat majitele těchto fotbalových mužstev, jejichž hráči nás chrání před hrozbami zvenčí? Tyto majitele si představte jako velkobarony a hráče jako rytíře, co se za řinkotu brnění prohánějí venkovem a dělají si v podstatě cokoliv, co se jim zlíbí, a dostanete poměrně realistický obrázek feudální společnosti. Tehdy se do středu politického dění dostaly dvě otázky: 1. jak vazaly přimět dostát svým přísahám věrnosti, chovat ke svým leníkům úctu a být jim věrní; a 2. jak svrchované barony přimět bojovat za krále, a ne proti němu.

Rytířské ctnosti

Rytířství pomohlo, ale ne nějak moc. Spojovalo v sobě mužný válečnický kodex odvahy, cti a věrnosti (jako Haroldova družina, která položila svůj život, když bránila královu mrtvolu) spolu s náboženským kodexem zbožnosti, pokory a povinnosti k Bohu. Když křesťanský rytíř porušil svou lenní přísahu, musel počítat s odvetou jak ze strany svého lenního pána, tak Boha – dával tím všanc svou nesmrtelnou duši. Stejně jako dnes se i tehdy mělo za to, že pokud nelze člověka donutit, aby sekal dobrotu, je třeba mu ji vštípit, aby ji pak sám začal vynucovat. Jak každý rodič ví, neexistuje nic lepšího, než když dítě ukázní pocit viny. S rytíři to fungovalo úplně stejně. Pro Angličany byl vzorem William Marshall, hrabě z Pembroke, věrně a ochotně totiž sloužil čtyřem králům. Když v roce 1219 zemřel, kardinál Langton o něm prohlásil: „Hle, co zbylo z nejlepšího rytíře, který kdy žil... Vy a já, nastavili jsme si tu zrcadlo. Každý, necht' za něj pronese svůj otčenáš, necht' ho Bůh... začlení mezi své věrné vazaly, jakožto si právem zaslouží.“ Vědět, že ráj je ideálem feudální společnosti, kde všichni žijí podle pravidel, bylo pro člověka nesmírnou útěchou.

Domesday Book aneb Kniha posledního soudu

(1086)

Pravidla se porušují, a o to víc, když nejsou v zájmu ozbrojených mužů, kteří mají moc si prosadit vlastní zákony. Vilém se pokusil anglický feudalismus „vylepšit“ (baroni by se asi vyjádřili, jako že mu šlo o to udělat ze systému nudu k uzoufání) tím, že zavedl nový soubor nařízení, aby své vazaly donutil zachovat mu věrnost a aby vychýlil jazýček politické moci na miskách vah ve svůj prospěch. Každé hrabství v království pověřil, aby zvolili porotu nebo výbor znalých lidí, kteří by pak v zemi zjišťovali, kdo co a kolik čeho vlastnil. Tato zjištění pak porovnával

s tím, co mu jeho svrchovaní baroni a nájemci byli schopni vypovědět ohledně toho, jak dále přerozdělili půdu, kterou jim svěřil. To všechno pak nechal sepsat. Nebylo „jediného metru země, ani (hanba to přiznat) vola, ani krávy, ani vepře, který by v jeho výnosu nebyl zaznamenán“. Autor tohoto nářku se znepokojoval oprávněně. Započala vláda sčítání lidu a shromažďování faktů, a Angličané tak Vilémovu knihu z roku 1086 přezdili na Knihu posledního soudu, neboť jim ho připomínala. Avšak mýlili se – ukázalo se, že nepůjde o poslední, nýbrž o první z mnoha soudů, které vláda ještě o majetku lidu vynese.

Zkrat systému

V témže roce (1086) se Vilém rozhodl nehrát podle pravidel a celý feudální systém zkratoval. V Salisbury do jednoho shromáždil své nejpřednější barony a vazaly a od celé sešlosti požadoval, aby přísahali věrnost přímo jeho osobně. To znamenalo, že vazalové teď byli vázáni dvojí věrností, a když se tak nějaký mocný baron vzbouřil proti svému panovníkovi, vazal měl dobrou záminku proč neplnit povinnosti vůči svému pánovi: věrnost králi měla přednost.

Vilém byl chytřejší než většina feudálních králů, anebo prostě byl jen klikař, povedlo se mu totiž své barony dopálit ještě jednou skutečností. Když mezi ně výměnou za službu rozdělil své pozemky, udělal to tak, že nesoustředil všechna léna do jednoho místa, nýbrž je rozesel po celém království. Co se týče počtu rytířů, které mohl velký anglický baron povolát do zbraně, mohl být stejně tak mocný jako jeho šlechtický příbuzný na druhé straně Lamanšského průlivu (řekněme jako třeba vévoda burgundský nebo hrabě z Flander), ale nemohl této vojenské síly využít a na králi si vydobýt nezávislé dílčí království. Angličtí baroni se tak museli mít na pozoru; když se dostali do sporu s králem, mohli se mu postavit jedině společným postupem: angličtí baroni, spojte se, nemáte co ztratit, leda tak setřesete královské okovy. Na tento recept si vzpomněli o čtyři generace později, když před nimi stál tuze chamtivý král Jan.

Zvykové právo a porotní soudnictví

Jelikož středověcí králové neustále jednak lačnili po penězích, a jednak byli ustavičně na mizině, přišli se dvěma důmyslnými způsoby jak vydělat či jinak získat peníze. Jeden byl poměrně legální, kdežto ten druhý prokazatelně nelegální. Legální cesta spočívala v tom, že králova spravedlnost byla otevřena všem, ovšem za jistou

cenu, což znamenalo, že byla dostupná jen těm, co si ji mohli dovolit. Se vším začal Jindřich I. (1100–1135), když zavedl putovní soudy. Když se poddaní domáhali spravedlnosti, nebylo již zapotřebí, aby před krále předstoupili osobně. Místo toho posílal soudce za nimi, tomuto se říkalo putující justice. Královny zákony tak byly přístupné celé říši, čímž vzniklo všem společné zvykové právo. Král si v očích svých poddaných polepšil, královský dvůr se těšil čilejšímu podnikání a královské pokladny se plnily rychleji. Svrchovaní baroni si sice stěžovali, zato rytíři tento krok považovali za skvělé rozšíření královské moci, neboť tak byli chráněni před místními tyranskými barony, kteří obvykle byli jejich svrchovanými pány.

Jindřich II. (1154–1189) zašel ještě dál. Zavedl vyšetřovací porotu, která měla řešit majetkové spory mezi jeho vazaly. Žalobce si tak od té doby mohl zakoupit královský výnos, v němž král šerifovi, nejvyššímu úředníku daného hrabství, nařizoval, aby svolal porotu, která měla rozhodnout o dědických sporech a případech nezákonné držby ze strany pána. Jistě to byl dobrý krok, a to i navzdory tomu, že vzrostl počet právníků a soudních pří; tradičně se podobné případy řešily božím soudem – zkouškou v boji, v níž Bůh údajně zaručoval vítězství straně s nejsilnějším právním nárokem. Církev měla za to, že to bychom od všemohoucího chtěli příliš, kdyby měl rozhodovat právní případy, a nové postupy tak podporovala, ačkoliv byly značně časově a finančně náročnější.

Vyšetřovací porota fungovala tak dobře, že v roce 1166 Jindřich její působení rozšířil i na trestní případy. Budeme se opakovat, ale oproti starým pořádkům, kdy obvinění vznášel ten, koho bylo nejvíce slyšet, to bylo obrovské zlepšení. Jakmile se porota usnesla, že byl spáchán zločin, a označila viníka, musel obviněný pořad ještě dokázat svou nevinu, anebo jedním ze dvou druhů ordálií prokázat opak. Mohl být donucen, aby v ruce podržel rozžhavený kus železa, anebo aby na určenou dobu ponořil ruku do vařící vody. Pokud se mu ruka do tří dnů nezahojila, byl shledán vinným. (Tou dobou mu ta ruka už beztak byla k ničemu.) Také mohl být vhozen do vody; pokud se ho voda zřekla, byl vinen, a pokud ho přijala, tak nevinen. Jestliže tedy vyplaval na hladinu, prokázal své provinění, jestliže se utopil, prokázal svou nevinu (což v tu chvíli byla už jen pouhá formalitka). Tento zvláštně nepředvídatelný způsob vedení soudu nahradilo porotní soudnictví až za dalších sto let. Vyšetřovací poroty však často odmítaly ordálie nařizovat, pokud se domnívaly,

že byl obviněný nevinen; provinilce navíc vždy mohl vykázat král, a to i kdyby ordálie dokázaly jeho nevinnu.

3. KOMENTÁŘ PŘEKLADU

3.1 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

Při překladatelské analýze výchozího textu budeme volně vycházet z rozdělení vně- a vnitrotextových faktorů podle Christine Nordové. Při stylistické analýze vycházíme z poznatků Marie Čechové v *Současné stylistice*.

3.1.1. VNĚTEXTOVÉ FAKTORY

Autor

Knihu *English History Made Brief, Irreverent and Pleasurable* napsal americký historik Lacey Baldwin Smith (1922–2013), jenž se zaměřoval převážně na dějiny tudorovské Anglie, především na období 16. století.

Smith ve 40. letech minulého století sloužil u amerického letectva, s jednotkou byl nasazen v Indii; působení v armádě později zužitkoval během své spisovatelské kariéry. Po ukončení vojenské služby pokračoval ve studiích: magisterský titul v oboru historie získal na Princetonské univerzitě, dále se v rámci Fulbrightova programu vzdělával v Londýně, načež roku 1951 dokončil doktorské studium dizertační prací věnující se tudorovské politice. Po studiích v akademických kruzích setrval, vyučoval historii na Princetonu, MIT a Northwestern University, kde zůstal jako emeritní profesor i poté, co odešel do důchodu. Za svou kariéru obdržel mnoho ocenění včetně, Fulbrightova a Guggenheimova stipendia či ceny za přínos humanitním vědám. Zastával pozice i mimo univerzitní půdu, přispíval do periodika *The Journal of Modern History* či do *Encyclopedia Britannica* a rovněž byl činný v nejrůznějších výborech a sdruženích, jmenujme např. *American Historical Association*, *American Historical Review*, či *Conference on British Studies*.¹

Za svůj život Smith napsal mnoho úspěšných publikací, jeho nejznámější počiny se věnují anglickým dějinám, a to především období Tudorců. Věnoval se osobnostem jako Jindřich VIII., jeho manželkám Kateřině Howardové a Anně Boleynové, a rovněž i Alžbětě I. Mimo tato biografická díla publikoval i výukové knihy, v nichž pojednává o anglických dějinách, jako např. *A History of England* nebo *English History Made Brief, Irreverent and Pleasurable*, ze které byl vybrán úryvek, jež činí náplň této bakalářské práce. Autorovým záměrem pro napsání této populárně-naučné publikace mohlo být zábavným a leckde i až sarkastickým způsobem představit dějiny anglických ostrovů, osudy tamních panovníků a dopady jejich činů na prostý lid.

¹ <https://findingaids.library.northwestern.edu/agents/people/1119>

Čtenář

Zamýšlený čtenář, pro kterého je tato populárně-naučná publikace určena, může pocházet z řad širší veřejnosti se zájmem o anglické dějiny; vzhledem ke stylu, jakým je kniha napsaná – tj. s mnoha vnitřními vysvětlivkami, bez servítek, s osobními, mnohdy až kousavými či sarkastickými poznámkami –, je možné, že autor knihu mohl psát se zaměřením na (nejen své) americké studenty, kteří před zahájením četby nemuseli oplývat nijak hlubokými znalostmi dějin tohoto ostrovního státu, celkově je ale kniha přístupná čtenářům z celého světa, nevylučuje se ani, že by si ji mohla přečíst osoba, která již nějaký vhled do anglických dějin má, pro ni by orientace v knize byla snazší.

Další opora pro naše tvrzení, že kniha byla primárně určena americkým čtenářům, jsou první dvě kapitoly ještě před samotným výkladem anglické historie; v první autor krátce pojednává o povaze britského národa a o tom, co to znamená být Brit, ve druhé nás seznamuje s geografí anglických ostrovů, základní terminologií a demografií, při čemž si neodpouští dobře myšlené, byť štiplavé poznámky na adresu Britů ohledně jazyka a reálií, které mají text pro čtenáře oživit.

Čtenář sice před zahájením četby nemusí oplývat důkladnými znalostmi ostrovní historie, ale alespoň povrchní orientace v tématu, dobových skutečnostech a běžných historických termínech mu četbu usnadní. Český čtenář by se od anglicky mluvícího čtenáře neměl zásadně lišit, snad jen v tom, že by mu nemusel být hned jasný etymologický původ pojmenování jednotlivých kmenů, poloha méně známých měst, či jiné odkazy a narážky, tudíž bude nutno mu dané jevy více přiblížit, aby zbytečně netápal.

Místo, čas, médium

Překládaná kniha byla poprvé vydána roku 2006 malým americkým nakladatelstvím Academy Chicago Publishers ve formě paperbacku, který je díky své nižší ceně oproti výtisku v tvrdých deskách přístupnější většímu okruhu čtenářů. Kniha rovněž vyšla v elektronické verzi a ve formě audioknihy. Tyto způsoby vydání značí, že texty byly před vydáním důkladně promyšleny a připraveny. Knižní vydání tak mohou využít všech dostupných jazykových prostředků a vrstev stejně jako komplikovanější a bohaté syntaxe. Při překladu do češtiny bude toto potřeba zohlednit možným zpřehledňováním a důsledným využíváním prostředků textové návaznosti.

Jelikož kniha pochází od amerického autora a byla vydána americkým nakladatelstvím, je psána americkou formou angličtiny, v případě dublet tedy upřednostňuje americký způsob vyjádření a pravopisu (např. sufix *-ize* nebo pravopis z francouzštiny pocházejících slov bez *-u*). Tyto jevy ovšem na překlad mít vliv nebudou. Z faktoru místa budeme muset ale vzít na zřetel čtenářovy presupozice, při překladu budeme muset zohlednit, že např. některé

geografické lokace mu budou neznámé a bude je potřeba např. pomocí vnitřní vysvětlivky přiblížit či vysvětlit.

Vliv na překlad bude mít rovněž faktor času, neboť kniha byla vydána téměř před dvaceti lety a některé okolnosti tak již neplatí, nebo jsou nepřesné; při překladu tak bude potřeba vzít tyto okolnosti v úvahu a patřičně je upravit, aktualizovat nebo opatřit poznámkou překladatele, aby text dával smysl. Kdyby kniha měla vyjít v nějakém nakladatelství, rovněž se nabízí možnost nechat ke knize odborníkem na danou problematiku sepsat doslov, který by shrnoval dějinný vývoj během období, které kniha již nezahrnuje, či který by upřesnil již zastaralé informace, pokud by se podobných zásahů do textu nezhostil sám překladatel.

Funkční styly, slohové postupy a funkce textu

Výchozí text podle kategorizace Čechové v *Současné stylistice* odpovídá odbornému funkčnímu stylu, respektive jeho podtypu: populárně-naučnému textu. Odborné texty plní funkci odborněsdělnou, neboť mají informovat a předat odborný obsah, zde tedy historická fakta. Obsah musí být formulovaný přesně, jasně a úplně a měl by být předem promyšlený a jasně strukturovaný. U klasických vědeckých odborných textů se očekává, že osoba autora ustoupí do pozadí např. užíváním autorského plurálu, po vzoru anglosaských popularizačních textů se ovšem může autorova osoba subjektivně projevat, což je i případ tohoto výchozího textu, text tedy plní rovněž i funkci expresivní. Uplatňuje se slohový postup výkladový spolu s vyprávěcím, který text beletrizuje, i proto populárně-naučné texty stojí na pomezí funkčního stylu odborného, publicistického a uměleckého; zde je možno spatřovat funkci estetickou, autor se totiž neomezuje na strohý výčet dějinných událostí, ale snaží se text pomocí různých literárních prostředků ozvláštnit a působit tak na příjemce. U odborných textů se očekává kondenzovanější a nominálnější kompozice textu, komplikovanější souvětí a užívání termínů zažitých pro daný obor, v případě popularizačních textů, jež jsou mířené na čtenáře z řad laiků, je přípustné ovšem text zpřístupnit užíváním jednodušší syntaxe a lexika, autor si může dovolit užívat i hovorovější výrazy či prostředky navazující obraznost vyjádření.²

3.1.2. VNITROTEXTOVÉ FAKTORY

Téma, obsah

Jak již bylo řečeno, autor si kladl za cíl jasně a přehledně představit čtenářstvu dějiny britských ostrovů. Začíná stručným představením geografie a demografie tohoto ostrovního státu a pak postupně a spíše stručně představuje jednotlivá dějinná období počínaje příchodem Keltů a později Římanů, jejich vytlačení Anglosasy, příchod Vikingů,

² Čechová (2008:208-225)

normanský zábor a dynastii Plantagenetů, války růží, nástup Tudorovců a později Stuartovců, vystřídání monarchie za republiku, nastolení Hannoverů, vládu královny Viktorie, politické události 19. století, období světových válek a ekonomické krize a vlastně i konec říše, nad kterou slunce nezapadá. Celý tento oddíl je protkaný odbočkami, jež se věnují důležitým kulturním událostem, které byly s danou dobou spjaté, jmenujme si například postavení Stonehenge a funkci druidů, anebo zavedení křesťanství a rytířských mravů a kultury. Druhá část knihy je věnovaná jednotlivým královským osobnostem počínaje Vilémem Dobyvatelem a konče již zesnulou královnou Alžbětou. Tato část je pojata spíše bulvárnějším stylem, na což ostatně čtenáře připravuje již název samotné kapitoly (Královská telenovela); autor se v ní věnuje rodinnému pozadí těchto historických postav a co se vlastně dělo za zavřenými dveřmi paláce, čímž si tedy můžeme udělat obrázek nejen o politických událostech představených v první části knihy, ale i o tom, co se dělo na jejich pozadí, kam již běžný člověk neviděl.

Presupozice

Výchozí znalosti se budou mezi příjemcem výchozího textu a textu cílového, zaměřeného na českého čtenáře, lišit. Rozdíl samozřejmě bude rovněž i mezi jednotlivými příjemci výchozího textu, možný britský čtenář toho bude o své zemi a historii vědět víc než čtenář pocházející z amerického prostředí, pro které byla publikace nejspíše zamýšlena. Ačkoliv autor při vysvětlování jednotlivých událostí postupuje způsobem, aby bylo čtenáři, který alespoň minimální orientací v tématu oplývá, vše jasné, českému čtenáři mohou být cizí např. církevní témata, rovněž by ho mohlo zmást představování jednotlivých národů, které tvořily Anglii během období anglosaské heptarchie a které daly jednotlivým královstvím jména, respektive významy za nimi; dále mohou českému čtenáři uniknout odkazy na jednotlivé bitvy, místa, osobnosti či jiné kulturní reference, nebo by mu nemuselo být povědomé užívání anglosaského měrného a váhového systému, na to vše bude potřeba během překladu brát zřetel. Autor rovněž počítá s tím, že čtenář má nějaké základní povědomí o nedávných událostech, bez bližšího vysvětlení určité události přirovnává k událostem, které se staly v nedávné době (např. konflikty v Irsku a na Balkáně).

Kompozice a členění textu

Když ohlédneme od náležitostí publikace, jež jsou záležitostí nakladatelství jako např. tiráž, tak se kniha samotná člení do šesti velkých kapitol, z čehož první dvě, jak již bylo zmíněno výše, pojednávají o tom, co znamená být Brit, a představují britské ostrovy z hlediska geografie a demografie a vysvětlují jednotlivé pojmy, které budou dále v textu použity. Samotná historie je představena ve třech následujících kapitolách, které autor subjektivně rozčlenil podle toho, jak moc stojí za zapamatování. Podle něj bychom si měli pamatovat hlavně první období anglických dějin, tedy od příchodu prvních obyvatel po rok

bitvy u Bosworthu, kdy se na trůn dostala dynastie Tudorovců. Druhé období, zahrnující roky 1485–1964 podle něj rovněž stojí do určité míry za pozornost a třetí, jež obsahuje i současnost již tolik ne. Šestá kapitola je nazvaná *Královská telenovela* a věnuje se jednotlivým královským osobnostem počínaje Vilémem Dobyvatelem po již zesnulou královnu Alžbětu. Tento oddíl přináší jakési zákulisní rodinné a osobnostní informace, které vyjasňují politické dění, jemuž byly věnovány předchozí kapitoly. Po těchto šesti velkých kapitolách, jež se dále člení do jednotlivých podkapitol podle jednotlivých období, jež se věnovaly např. Římanům, příchodu Anglosasů, náboženství, feudalismu či jen pojímům jako byla Kniha posledního soudu, byly do knihy pro přehlednost a snazší orientaci v tom, kdo byl kdo, zaneseny i rodokmeny jednotlivých dynastií počínaje Edvardem III. Následuje seznam bibliografie a použitých obrázků.

Kniha se tedy člení do jednotlivých kapitol a podkapitol, každá z nich nese svůj název, který předznamenává, o čem se bude pojednávat. Některé názvy napřímo prozrazují obsah dané podkapitoly (např. *Vikingové a král Alfréd*), jiné, jako píše Levý v *Umění překladu*, jsou spíše symbolizující, svým výrazem jedinečné a jen nastiňují, o čem se bude v dalších odstavcích pojednávat³ (*Zkrat systému*). Obsah každé podkapitoly je členěn do odstavců složených z jednotlivých vět.

Celá publikace je protkaná několika desítkami kreslených ilustrací, které humorným stylem doprovázejí celý text. Vždy se jedná o zobrazení zrovna dotčené problematiky, která je v naprosté většině případů okomentována větou vytrženou z překládaného textu, či její parafrází. Po dohodě s vedoucí práce z tohoto důvodu ilustrace a jejich několikáslovní komentáře nebudou tvořit součást zde překládaného úseku.

Jazyk textu

Ačkoliv text patří do funkčního stylu odborného, u něhož se předpokládá užívání spisovného neutrálního jazyka a plno odborných termínů specifických pro dané téma, náleží text rovněž mezi popularizační text anglosaského stylu, tudíž je sice kniha primárně ve svém základu psána neutrálním formálním jazykem, ale je rovněž protkána nejrůzněji expresivně zabarvenými kolokviálními vyjádřeními a anachronismy (*credit for sth goes to, the number of would-be emperors, gang wars and vendettas, macho warrior code, keep an eye on, be broke*), jež tvoří kontrast oproti autorem užívanými květnatými frázemi (*Duly chastised for his negligence, Alfred humbly directed his attention to the unkingly task of watching the bread.*) a slovy náležejícími k vyšší slovní zásobě (*concatenation, stringency, pervade, proselytize, abjure*), jež se za normálních okolností hojně nepoužívají, zato dokazují autorovu bohatou a rozmanitou slovní zásobu. Autor se nebojí text ozvláštňovat

³ Levý (1998:153-155)

nejrůznějšími metaforami (*the king's companions giving their lives to defend his corpse, England was the richest and ripest plum for the picking in all of Christendom*), přirovnáními (přirovnání rytířů k fotbalistům a bitevního pole k fotbalovému stadionu), idiomy (*ripe for the picking, watch one's P's and Q's*), subjektivními, často až uštěpačnými poznámkami (*the picture of Druid priests making human sacrifices by moonlight is doubtless silly, devilishly straight Roman roads*) a nejrůznějšími aktualizacemi (*exercise such economy of memory, set sail or oar*), které mají všechny za úkol text odlehčit.

K odborným textům nevyhnutelně patří i termíny, které jsou v tomto textu spjaty s jednotlivými národy a kulturami osidlujícími britské ostrovy (*Picts, Dumnonii, Urnfield People*), místopisnými názvy (*Gaul, the Channel, Wiltshire, Wessex*), proprii (*Pope Gregory, Cenwulf, Guinevere, William the Conqueror, Count of Flanders*), kulturními odkazy (*cross one's Rubicon, Knights of the Round Table, Stonehenge, the patience of Job, an eye for an eye, a tooth for a tooth, Song of Roland*), měrami a měnami (*miles, foot/feet, shillings*), historickými výrazy (*scorched earth policy, proselytizing faith, wergilds, oath of fealty, fief, ordeal*), právními výrazy (*premeditated and accidental murder, inquest jury, common law, litigation*). Autor rovněž do textu začlenil dvě věty ve francouzštině (*la reyne le veult*) a hojně využívá triád (*kings fettering, blinding or mutilating each other, be honest, faithful and true, code of courage, honor and loyalty*).

Syntaktická rovina

Co se syntaxe týče, používá autor dlouhá rozvitá souvětí, především hypotaktická, ale i parataktická, což odpovídá typu textu, neboť jde o prostředek popisu a vyprávění. Oba typy vedlejších vět v souvětí bývají spojena syndeticky (např. spojkami *but, and* nebo *because* v případě parataxe, *what, who, which, that, as, when, where* v případě hypotaxe). Aby autor zvýšil dynamiku textu, protkává tato dlouhá souvětí kratšími větami, anebo přímo do souvětí vkládá mezi pomlčky, případně mezi čárky a závorky, vsuvky, které často sestávají z vložené dodatečné informace či z autorových subjektivně zabarvených poznámek.

*(As he waded ashore, he slipped and fell flat on his face – a terrible omen – **which** a quick-witted observer transformed into a token of success by suggesting **that** the Duke had grasped England in his hands **and** it now belonged to him and all his followers.)*

Jedním z prostředků větné kondenzace je užití polovětných konstrukcí, tedy neurčitých slovesných tvarů v podobě participií, gerundií a infinitivu, jejichž užití vede k obsahově nabytým a dlouhým souvětím. Participií minulých je hojně používáno pro obzvláště premodifikaci jmenných frází, jako je vidět i na příkladu níže. Jelikož překlad polovětných vazeb nelze řešit nabízejícími se přechodníky, neboť se jedná o prostředek již knižní, bude

zapotřebí souvětí za užití správných návazností mnohdy rozvolnit pomocí vedlejších vět, a to takovým způsobem, aby zůstaly vztahy mezi větami zachovány. Jak ovšem píše Levý, budeme tak muset činit s mírou, abychom se vyhnuli nadbytečnému zexplicitňování a intelektualizaci. V některých případech se nevyhneme ani jejich úplnému rozdělení.⁴

Deeply depressed and endeavoring to console and encourage himself by meditating upon the patience of Job in the face of divine affliction, and praying to St. Neot to intercede with God to save his kingdom from the pagans, the King forgot his culinary duties, failed to turn the loaves, and let them burn.

Pro lepší návaznost a přehlednost textu autor hojně využívá všech možných konektorů a větných modifikátorů, např. konjunktivy jako *however, therefore* nebo *then* a disjunktivy jako *of course, as we all know, alas, appropriately* nebo *presumably*. Podle Quirkova dělení tohoto modifikátoru se jedná o disjunktivy obsahové, které z autorova pohledu hodnotí obsah sdělení⁵.

Intertextualita

Pro větší realističnost líčených událostí autor do svého textu přidává citace z jiných děl. Kvůli značnému množství textu, které Smith umístil do uvozovek, lze občas s těžší odhadnout, která pasáž je skutečná citace a která jen jím vymyšlená přímá řeč, jež má za úkol text oživit. Pomocí internetu se nám ovšem podařilo dohledat, odkud pravděpodobně citované pasáže z překládaného úseku textu převzal, jedná se následující tituly a úryvky (příklady jsou převzaty z úryvku, poznámka pod čarou odkazuje na zdroj, kde bylo nalezeno, odkud daná citace pochází):

Církevní dějiny národa anglického od Bedy Ctihodného

*When he [Pope Gregory] asked their race and was told they were Angles, he retorted, “Angels, not angles,” and said, “They should become fellow heirs with the angels in heaven.”*⁶

*As Oswy put it: if he failed to do as the Pope commanded, “When I come to the gates of heaven, he who holds the keys may not be willing to open them.”*⁷

příběh o Alfrédovi a svatém Neotovi v podkapitole *Vikingové a král Alfréd*⁸

⁴ Levý (1998:101)

⁵ Quirk (1985:615)

⁶ <https://www.jstor.org/stable/23126330?seq=2>

⁷ https://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/britannia/anglo-saxon/earlychurch/paschal.html

⁸ <https://blogs.bl.uk/digitisedmanuscripts/2018/11/what-you-wont-see-in-anglo-saxon-kingdoms.html>

Bible

rčení *An eye for an eye, a tooth for a tooth*⁹

název podkapitoly *In the beginning*¹⁰

Anglosaská kronika

*desperate and crass*¹¹ v podkapitole *Anglosasové a etnická čistka*

*through the woods and fen fastnesses*¹² v podkapitole *Vikingové a král Alfréd*

*There was not “one yard of land, nor even – it is shame to tell – an ox, nor a cow, nor a swine was left that was not set down in his writ.”*¹³

z latiny přeložené *Statutes of William the Conqueror*, jež lze dohledat v publikaci Williama Stubbs *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First*

*“I forbid that anyone be killed or hung for any fault; but his eyes shall be torn out or his testicles cut off. And this command shall not be violated under penalty of a fine in full to me.”*¹⁴

o knihu Sidneyho Paintera *William Marshal, Knight-Errant, Baron, and Regent of England*

*The English ideal was William Marshall, Earl of Pembroke, who served four kings faithfully and willingly, and when he died in 1219, Cardinal Langton said of him: “Behold, all that remains of the best knight who ever lived... We have here a mirror, you and I. Let each man say his pater noster that God may... place him among His faithful vassals as he so well deserves.”*¹⁵

a o neznámého římského básníka 5. století

*“Happy the nose that cannot smell a barbarian”*¹⁶

⁹ <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Exodus%2021&version=ESV>

¹⁰ <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Genesis%201&version=ESV>

¹¹ <https://d.lib.rochester.edu/camelot/text/sutton-vortigern-in-the-anglo-saxon-chronicle>

¹² <https://blogs.bl.uk/digitisedmanuscripts/2018/11/what-you-wont-see-in-anglo-saxon-kingdoms.html>

¹³ <https://www.nationalarchives.gov.uk/domesday/discover-domesday/making-of-domesday.htm>

¹⁴ <https://avalon.law.yale.edu/medieval/lawwill.asp> a

<https://books.google.gr/books?id=qA4zAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

¹⁵ <https://muse.jhu.edu/book/72155/pdf>

¹⁶ <https://www.wondriumdaily.com/gothic-migration-barbarians-roman-gate/>

Navíc autor v úvodu do třetí kapitoly výslovně zmiňuje publikaci *1066 and All That* dvojice autorů W. C. Sellara a R. J. Yeatmana, jejíž dohledání a seznámení se s ní bylo důležité pro překlad prvního odstavce (kniha také pojednává o anglických dějinách, v pár větách je popsána každá epocha, občas i jen jedinou větou) a rovněž odkazuje na Píseň o Rolandovi (*The Song of Roland*). Smith zároveň předpokládá, že je čtenář seznámen se základními kulturními reáliemi (např. předpokládá znalost okřídleného spojení „překročit Rubikon“ a že má souvislost s Juliem Caesarem). Dále autor také v rámci slovní hříčky zmiňuje divadelní představení zvané *No Sex Please, We're British*.

3.2 PŘEKLADATELSKÁ METODA

Po prvotním přečtení textu originálu byla zformulována metoda, jak při překladu postupovat. Jeho cílem bylo dosáhnout cílového textu, jenž by byl funkčně ekvivalentní s textem výchozím. Vycházeli jsme přitom z Levého poznatků v *Umění překladu* a řídili se především větou, kterou v něm pronesl O. Fischer, že „překlad musí být tak volný, aby mohl být věrný“¹⁷. Myslí se tím tedy, že překlad bude o to přesnější, čím tvořivější bude překladatel při hledání ekvivalentu, z tohoto důvodu jsme zavrhlí překlad doslovný.

Překlad se řídí dvojí normou, a to normou reprodukční, která si klade za požadavek věrnost překladu, a normou estetickou, uměleckosti, která naopak požaduje krásu. V překladu věrnost projevuje přesnou reprodukcí předlohy, a to z hlediska obsahu i formy, jedná se o metodu doslovnou, která má čtenáři představit autora a kulturu, z níž pochází. Naopak volnost se v překladu projevuje adaptační metodou, dílo je přizpůsobováno čtenáři s ohledem na jeho vkus a očekávání, vzniká tak původní umělecké dílo české. Překlad by proto měl vycházet z obou norem tak, aby bylo dosaženo co nejpřesnější reprodukce originálu, se kterým se nemusí nutně shodovat, zato ale musí působit skutečně a předat všechny podstatné významové a estetické rysy původního textu, když ne rysy formální.¹⁸

V praxi toto znamenalo, že jsme vycházeli z poznatků Levého a z analýzy výchozího textu. V potaz byl brán český čtenář a jeho očekávané presupozice, rysy populárně-naučných textů, autorův záměr a způsob, jakým chtěl na čtenáře působit, a rovněž možnosti českého jazyka. Snažili jsme se být věrní originálu, ale ne za cenu ztráty čtivosti, srozumitelnosti a přirozenosti toku textu, proto tam, kde to bylo zapotřebí, byl text rozvolněn a přeformulován, aby vyzněl stejně, popř. velice obdobně. Když jsme byli nuceni určitě pasáže stylově a jazykově ochudit, pokusili jsme se to vynahradiť na jiných místech, jež se k tomu vybízela. K větší volnosti jsme se uchýlili v těch částech textu, kde převažovala funkce estetická, v nichž autor proto využíval větší expresivity, barvitějšího jazyka a stylu,

¹⁷ Levý (1998:87)

¹⁸ Levý (1998:88-95)

a odkláněl se od funkce odborněsdělné a s ní spojenými omezeními, a rovněž na místech, která vyžadovala opravu nebo aktualizací zásah, aby nebyla narušena plynulost a návaznost textu.

3.3 PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY A JEJICH ŘEŠENÍ

Na následujících stránkách budou představeny nejpálčivější problémy, které vyvstaly v souvislosti s překladem a které bylo nutno vyřešit. Bude se jednat o záležitosti spojené s lexikem a terminologií, anglickými vlastními a místopisnými jmény, stavbou anglických souvětí a syntaxí obecně, s anglickým systémem jednotek a udáváním letopočtů, interpunkčními znaménky, citacemi a novou hlavou státu. Při komentování daných jevů se bude vycházet poznatků z publikací Levého (1998), Duškové (2012) a Knittlové (2010). Zároveň dojde na určení vzniklých překladatelských posunů podle Gromové (2009).

3.3.1. LEXIKÁLNÍ ROVINA

Ekvivalence

Knittlová ve své publikaci rozlišuje lexikální **ekvivalenty** úplné, částečné a nulové. Úplnými ekvivalenty, tedy takovými, které označují danou věc pojmem totožným ve všech ohledech (význam, rejstřík, styl), se zabývat nebudeme, ale v překladu se vyskytují (např. *king* : *král*, *decades* : *desetiletí*). Pozornost budeme upírat na ekvivalenty částečné, a to zejména z hlediska míry explicitnosti, tedy explicitace, komprese a vypouštění, míry specifčnosti, tedy specifikace a generalizace, a rovněž si uvedeme případ intenzifikace a antonymické změny.

Podle Knittlové vznikají rozdíly mezi původním slovem a jeho českým protějškem nejčastěji na rovině sémantické, český ekvivalent obvykle obsahuje nějakou významovou složku navíc, v tomto případě hovoříme o **specifikaci**, dochází k ní, když dané slovo nahradíme hyponymem, slovem konkrétnějším.¹⁹ Při překladu k ní došlo v následujících případech:

Julius Caesar's invasion of the island in 55 BC : *Caesarův vpád do Británie v roce 55 př. n. l.*

V této větě na jednu stranu došlo k **zimplicitnění** informace **vypuštěním** části Caesarova jména a ke zkonkretizování o jaký ostrov se jednalo pro lepší kohezi.

Překlad slova *woods* jako *hvozdy* a ne *lesy* byl motivovaný jednak skutečností, že se jedná o citaci z Bedy Ctihodného, a jednak snahou využít možnosti, které skýtá bohaté lexikum češtiny. Bedovo dílo jsme neměli v době psaní komentáře k dispozici, tudíž nebylo možné zjistit, jak jeho překladatel danou větu přeložil, ale s přihlédnutím k době, kdy Beda psal,

¹⁹ Knittlová (2010:48)

jsme se rozhodli využít metodu **historizace** a použít ne až tak časté sémantický bohatší a lehce archaizující slovo pro lesy. Více k intertextovosti níže.

Konkretizace jsme užili i při výběru barvitějších sloves a jiných obrátů, jež čeština nabízí, např.: *there are outcroppings: tyčí se balvany, they like to : s gustem* nebo *defeat : srazit na kolena místo porazit*, tento příklad je zároveň **expresivnější a kompenzuje** místa, která původně sice vykazovala jistou míru expresivity, jež se ale při překladu ztratila. Dalším příkladem může být náhrada spojení *muslime horde* za odbornější pojem *Saracéni*.

Se specifikací souvisí i **explicitnost až explikativnost**, což se týká míst, která by čtenáři mohla způsobovat problém s plynulým čtením. Jedná se o otázku presupozic a předešlých čtenářových znalostí. Aby nemusel nejasné informace dohledávat, v určitých případech jsme se uchýlili k menším adicím, jimiž byl text zpřehledňován, nejčastěji se týkalo o drobné **vnitřní vysvětlivky** nebo **vsuvky**. Levý ale zároveň varuje, že by se to s nadměrnou intelektualizací nemělo přehánět, protože tím překladatel oslabuje estetickou funkci textu ve prospěch funkce sdělovací.²⁰ Níže uvádíme příklady explikací a drobných adicí, zpravidla se jednalo o příklady, které blíže upřesňovaly toponyma a antroponyma, anebo vysvětlovaly termín, který v originále sám o sobě dává smysl, českého čtenáře neznalého výchozího jazyka by ovšem zmátly. U vnitřních vysvětlivek uvádíme pouze česká řešení: *britští humoristé W. C. Sellar a R. J. Yeatman, území Devonského hrabství, vesnička South Cadbury, v hrabství Wiltshire*, atd. Příklady explikace pomocí vsuvek (podtrženy, podtržení vlnovkou ukazuje další vnitřní vysvětlivku):

Although the dedicated Anglophile might prefer to have history commence with the coming of the Angles and the Saxons and their coinage of the name Angleland – later corrupted into England – [...] : Je možné, že zapálený anglofil by spíše uvítal, kdyby dějiny započaly příchodem germánských kmenů Anglů a Sasů, kteří zemi dali jméno Angleland, tj. země Anglů, jež se později překroutilo v England, Anglii.

The Saxons in the area of London broke up into the east, south and west Saxons – Essex, Sussex, and Wessex. : Sasové z okolí Londýna se rozdělili na Sasy z východu, jihu a západu a dali tak vzniknout království Esssexu, Sussexu a Wessexu.

Zde při překladu došlo k **intelektualizaci a explicitaci** dokreslením a vyjasněním situace, tři položky výčtu byly přetvořeny v syndeticky připojenou novou hlavní větu, která vysvětluje, co dané položky vlastně znamenají, a navíc tak utváříme větší kohezi textu.

Ze stejného důvodu vyvstalo i několik případů **adice**: *In this case, when the great and wise men of the kingdom gathered to select a new king [...] : když se tedy tentokrát sešli význační*

²⁰ Levý (1998:145-153)

a moudří muži z celého království, aby vybrali nového krále. Jindy si adici žádala valence daného slova (vpád): *thereby turning his invasion into a crusade of liberation* : čímž by se jeho vpád na ostrovy proměnil v osvobozenickou křížáckou výpravu.

Ke kompresi komplikovaných anglických větných struktur slouží mimo jiné i **generalizace**, tedy substituci hyperonymem, čímž dochází k zobecnění a ochuzení o jisté významové složky. Ačkoliv Knittlová píše, že k ní při překladu do češtiny nedochází tak často a postihuje více substantiva, několikrát jí při překladu bylo využito.²¹ Např.:

sporting events and social functions : sportovní a společenské akce

Britain's disastrous defeat at Dunkirk: katastrofická porážka spojeneckého vojska [...]
u Dunkerku

helmet, shoulder plates and paddings : helma, ramenní chrániče a další výstroj

První příklad je krásným příkladem **komprese** i ochuzení bohatšího slova *functions* o sémantickou složku noblesnější události oficiálního rázu. U dalších příkladů sice ke kompresi nedošlo, o významové ochuzení ve třetím případě ovšem ano. Rozhodnutí zmenšit roli, jež Británie sehrála při druhé světové válce, bylo motivované upřesněním, že u Dunkerku nebyla poražena jenom ona, ale i další státy, které se vylodění ve Francii účastnily. Na pravdivosti výroku se ovšem nic nezměnilo a zároveň jsme se vyhnuli častému opakování adjektiv a substantiv spojených s referencí k britským ostrovům. Motivace pro přepis místa bitvy bude vysvětlena v samostatné podkapitole.

Příklad *the Celts and the Anglo-Saxons* : *obě skupiny obyvatel* je další ukázkou komprese a zároveň generalizace. Při překladu jsme se opět vyhnuli častému opakování díky změně odkazování a návaznosti v tématu nové věty.

V textu jsme užili i **antonymické změny** u případu *very likely [... the authors] would have found favor* : *jistě by se jim nepříčilo*, nebo **intenzifikace**, abychom kompenzovali místa, která nešlo jinak než nivelizovat, např.: *when either their barons or their subjects were thoroughly annoyed by their behavior* : *když už měli baroni či poddaní jejich chování až po krk* anebo *all of whose life expectancy was not great* : *jejich naděje na dožití nedosahovala zrovna závratných výšin*. Důvodem pro zveličení významu tohoto úseku byl i jeho částečně ironický charakter.

²¹ Knittlová (2010:59)

V této části lze pozorovat posuny **individuální**, motivované snahou překladatele především zachovat či kompenzovat kolorit originálu a vzniknuvší především zexplicitňováním vztahů ve větách a výrazovým zesilováním či zeslabováním.²²

Antroponyma a toponyma

Jelikož se jedná o text věnující se historickému tématu, je jasné, že bude oplývat vysokým množstvím vlastních jmen. Při jejich překladu bylo postupováno následovně: pokud jsou daná jména v českých kruzích zaužívaná v přeložené či počeštěné variantě, byly využity právě ony. Užívání daných variant bylo konzultováno s již vydanými publikacemi, které se danému tématu věnují, konkrétně s knihou *Dějiny Anglie A. Mauroise* a *Dějiny Británie* kolektivu autorů. Nejčastěji se tak jednalo o jména panovníků a významných historických osobností (např.: *William the Conqueror* : *Vilém Dobyvatel*, *Arthur* : *Artuš*, *Pope Gregory* : *papež Řehoř*, *Harold of Norway* : *Harald Norský*). Adaptací původních anglických jmen za česká dochází k lokalizaci a zdomácňování. Pokud se jednalo o méně obvyklá jména, která jsou ale známá z literatury, ať už z odborné nebo z krásné, a jejich užívání je rozkolísané, byl zvolen postup jejich počeštění na principu transkripce, tudíž z *Boadicey* vznikla *Boudica* (místo *k* bylo zachováno původní *c*, aby jméno působilo alespoň trochu cize a překlad úplně neztratil z exotizačních prvků) a z *Guinevere* *Ginevra*. Jména neobvyklá a neznámá byla zachována v původní podobě a dále skloňována dle českých zvyklostí; do textu tato jména vnáší exotizační prvky, které nám přibližují původní kulturu (např.: *Aethelbald*, *Wiglaf*, *Rollo*, *Oswy*, *Tosti*).

V případě jmen obsahujících titul určený místem s předložkou *of* se nabízí dvě možnosti, vždy přeložit titul samotný a doplnit ho určujícím místním adjektivem (*Duke of Burgundy* : *vévoda burgundský*), anebo využít kalku a celý titul přeložit slovo po slově (*Count of Flanders* : *hrabě z Flander*).

V textu se objevila rovněž jména různých národů a etnik a jména obyvatelská. Bylo postupováno stejně jako v případě vlastních jmen (*Celts* : *Keltové*, *Anglo-Saxons* : *Anglosasové*, *Cornishman* : *Cornwallan*, *Dumnonii* : *Dumnoniové*, *Bell Beaker Folk* : *lid z kultury se zvoncovitými poháry*).

Obdobně bylo přistupováno i k překladu a ponechávání jmen označujících místo. Pokud daná toponyma, mají v češtině svůj protějšek, byl využit (*London* : *Londýn*, *Ireland*: *Irsko*, *the Channel* : *Lamanšský průliv*, *Dunkirk* : *Dunker*). Pokud zavedený protějšek neexistuje nebo se používá jeho jméno v nezměněné podobě, byl převzat originální název, popřípadě byl pomocí vnitřní vysvětlivky blíže explikován (např. *hrabství Suffolk*, *městečko South Cadbury*). Jediná instance, kdy jsme přistoupili k výrazné změně názvu, bylo při substituci

²² Gromová (2009:59-61)

pojmu *Lake country* za čtenáři jistě povědomější *Lake District*; oba názvy přitom odkazují na totéž místo.

Termíny

Jak již bylo zmíněno v analýze, jedná se o text populárně-naučný, v němž hraje zásadní roli funkce odborněsdělná, tudíž se očekává, že autor bude používat přinejmenším nezbytně nutné minimum odborných termínů, je proto zásadní, aby byly přeloženy dobře. Hlavním zdrojem informací nám proto byly paralelní publikace věnující se anglické historii, vycházeli jsme především z *Dějín Anglie* A. Mauroise a *Dějín Británie* kolektivu autorů, obě tyto publikace zahrnují období, které se týká překládaného úseku. Především publikace Mauroisova byla cenným zdrojem informací k dalšímu problému týkajícího se intertextovosti, o té ale až později.

Z oblasti termínů týkajících se historie nám největší potíže způsobil termín [*Roman/Norman*] *conquest*, a to z hlediska vybrání nejadekvátnějšího ekvivalentu, který bude co nejpřesněji vystihovat označovanou skutečnost. Nabízí se ekvivalenty jako *dobývání*, *výboj*, *vpád*, *expanze*, *zábor*, *invaze* a *kořist*. Ačkoliv nejvhodnější se zdá být slovo *dobývání*, nelze ho použít ve všech kontextech, viz následující příklad. Maurois (respektive překladatel) ve své publikaci mluví o *římském výboji* a *normanském záboru*, k jeho řešení jsme přihlédlí, ale rozhodli se v tomto kontextu použít *římskou expanzi*, která spíše vystihuje počínání starověkých Římanů, a z obdobného důvodu i *normanský vpád*. Slovo *dobývání* jsme použili v kolokaci *dobývání ostrova [Římany]*. V případě Anglosasů a bojů za krále Alfréda a jeho následníků bylo použito slova *výboj*. Jednou jsme použili i výraz *kořist* a to ve smyslu *Dobyvatelova kořist*, to čeho nabyl dobýváním a je nyní majetkem královské rodiny.

Druhý termín týkající se historie byl *ordeal by combat*. Jedná se typ rozsudku v boji, kdy vítězství znamenalo, že je dotyčný neviný, a naopak prohra prokazovala vinu. Tento typ rozsudku nemá jednotný překlad, Maurois uvádí *boží soud* či *ordálie bojem*, v dějinách Británie používají *zkoušku bojem*. Termín byl dokonce použit i v televizním seriálu *Hra o trůny* v pozměněném znění *trial by combat*, v překladu zaznělo *rozsouzení v boji*. Jelikož ani jedna ze zmíněných variant není ideální, rozhodli jsme se zkombinovat dvě z variant jako *zkouška v boji*.

Nejkomplikovanější byla církevní terminologie, konkrétně spojení *Irish/Celtic/Roman Christianity*. V *Dějínách Británie* se mluví o *irské* a *římské církvi*, tento překlad jsme se ale rozhodli nevyužít, protože překlad není adekvátní a neodpovídá realitě. Rozhodli jsme se použít vysvětlujícího opisu a danou realii přeložit jako *irská/keltská/římská podoba/verze křesťanství*. Kloníme se k variantě *podoba*, synonymum *verze* byla použita

proto, aby se v těsné blízkosti nenacházela dvě totožná slova. Dále se objevilo spojení *Roman catholicism*, které jsme vyřešili použitím zavedeného adjektiva *římskokatolický* a přidáním slova *ritus*.

Dále jsme váhali, zda ve spojení *romanizing force* použít dle Mauroise počestěnou variantu *pořímšťující* anebo odborněji znějící původní variantu *romanizující*. Právě kvůli odbornějšímu vyznění jsme se rozhodli použít druhou možnost. Právě zvýšení míry odbornosti nás vedlo k zamyšlení, jestli u příkladu *Wessex dynasty*, když se hovořilo o králi Alfrédovi a jeho potomcích, nenahradit dosti obecné označení *wessexská* za její oficiální jméno, tedy *rod Cerdikovců*. Po delší úvaze jsme se ale rozhodli, že autor se o takovou míru odbornosti nesnaží, tudíž jsme zanechali jeho obecné pojmenování.

Další komplikace nám způsobil termín *Norse*, který dle slovníkové definice²³ odkazuje nejen na staré Nory, ale na dávné obyvatele Skandinávie a jejich jazyk obecně. Tento termín zde byl použit ve významu Vikingové obecně, proto jsme se uchýlili k ekvivalentu *seveřané* a *severština*, jenže dále se v textu objevil následující příklad: *another Norseman [...] settled down in Normandy (the land of the Norse) : jiný seveřan se usadil v Normandii (zemi seveřanů, Norů)*, který vysvětluje, jak vzniklo pojmenování Normandie. Anglické pojmenování je ve svém významu širší, v češtině jsme se museli ale uchýlit k explikaci, která by ovšem mohla být zavádějící, protože je více konkrétní a Normandii s Anglií napadali převážně Dánové, Norové a další vikingské kmeny tak činili v omezenější míře²⁴.

Poslední ukázka terminologie pochází z právního prostředí. V textu se vyskytovaly justiční názvy jako *itinerant justices* a *inquest jury* nebo pojem *sheriff*. První dva z uvedených názvů se nám v literatuře nepovedlo dohledat, tak jsme usoudili, že si můžeme termíny v rámci kontextu dovolit přeložit jako *putující justice* a *vyšetřovací porota*. S pojmem *šerif* si český čtenář pravděpodobně nejprve představí amerického zákonodárce, ale v britském kontextu se jednalo o nejvyššího úředníka či nejvyšší soudní autoritu daného hrabství²⁵. Pro vyjasnění jsme se rozhodli toto uvést na pravou míru pomocí drobné vsuvky.

3.3.2. SYNTAKTICKÁ ROVINA

Právě na rovině syntaxe bude docházet nejvíce ke konstitutivním posunům, Gromová totiž píše, že jsou objektivní a nevyhnutelné, neboť k nim dochází na základě rozdílných mluvnic obou jazyků a při používání různých gramatických struktur, přičemž jeden jazyk může nějaký gramatický prvek obsahovat a druhý ne²⁶.

²³ <https://www.dictionary.com/browse/norse>

²⁴ <https://www.britannica.com/topic/Norman-people>

²⁵ <http://historyoflaw.co.uk/sheriffs-norman-times/>

²⁶ Gromová (2009:58)

Kondenzovaná syntax

Typickým prostředkem anglické syntaxe je kondenzovanost větných struktur, která umožňuje tvořit dlouhá, často velmi nominální souvětí. Dosahuje se jí například užitím nefinitivních konstrukcí, jež se, jak uvádí Dušková²⁷, nejjednodušeji překládají pomocí vedlejších vět. Těch bychom ale dle Levého²⁸ neměli užívat nadměrně. Při jejich překladu bychom se měli vyvarovat užívání přechodníků na místech, kde se vyskytuje participium, protože ty slouží spíše k archaizaci textu, ale taky přemíry deverbativních přídavných jmen vzniknuvších právě z přechodníků, a rovněž kopírování anglických nominálních struktur. Při překladu jsme se proto uchýlili, v rámci mezí, k jejich rozvolňování a užívání bohatosti českého slovesného systému a verbalizaci. Na místech, kde hrozilo, že bude věta přetížena množstvím informací nebo že nebude dávat smysl z hlediska návaznosti, jsme se rozhodli souvětí rozdělit. Naopak kde to bylo možné, jsme občas přistoupili i ke sloučení dvou vět.

Deeply depressed and endeavoring to console and encourage himself by meditating upon the patience of Job in the face of divine affliction, and praying to St. Neot to intercede with God to save his kingdom from the pagans, the King forgot his culinary duties, failed to turn the loaves, and let them burn.

Král byl ovšem hluboce pokleslý na duchu, hledal proto podporu a útěchu v rozjímání o Jobově trpělivosti tváří v tvář božským útrapám, a protože chtěl své království zachránit před pohany, modlil se ke svatému Neotovi, aby se přimluvil u Boha. Takto ovšem zanedbal své kuchařské povinnosti: neotočil bochníky, a ty se spálily.

Když si rozebereme anglické souvětí, vidíme, že souvětí obsahuje tři souřadně spojené věty hlavní, jedná se o poslední tři věty v souvětí. Nejdůležitější věta, na kterou se řadí všechny rozvíjející konstrukce, je *the King forgot...* Řídící člen této jmenné fráze je *King*, jež je dále premodifikovaný určitým členem, minulým participiem *depressed* a přítomnými participii *endeavoring* a *praying*. Obě tato participia jsou dále rozvíjena infinitivy, která souvětí ještě dále informačně zatěžují, a jeden z infinitivů je dále rozvíjen gerundiem v předložkové vazbě *by meditating*. V češtině bylo nutné umístit na začátek věty podmět, tedy řídicí člen naší jmenné fráze. První z participií jsme tak přetvořili na hlavní větu, participium bylo transformováno ve sponu jmenného přísudku se sponou. Z druhého participia vznikla další paratakticky spojená hlavní věta, tentokrát k předcházející věta připojená poměrem důvodovým. Z infinitivů, které toto participium, v překladu tedy přísudek, rozvíjely, se staly předměty. Gerundium, jež rozvíjelo druhý z infinitivů, ve větě plní funkci přívlastku neshodného v podobě podstatného jména. Poslední participium bylo

²⁷ Dušková (2012:569)

²⁸ Levý (1998:76)

opět přeloženo jako věta hlavní s předešlou větou hlavní spojenou souřadně slučovací poměrem. První infinitiv, jenž toto participium rozvíjel, byl převeden na vedlejší větu účelovou, druhý infinitiv byl modulován a přetvořen na vedlejší větu důvodovou, jedná se o hypotaxi. Zde bylo souvětí rozděleno, protože už i takto je informačně nabyté, a ze zbylých třech vět hlavních bylo vytvořeno nové samostatné souvětí. Pro lepší návaznost na předcházející úsek jsme využili příslovce způsobu *takto*.

Tento postup ovšem text značně prodlouží, proto jsme se ke kondenzaci uchýlovali i v češtině, změnili jsme hledisko a ze samostatné věty utvořili jediné přídavné jméno:

Placed in a series of concentric circles, they weigh up to 50 tons apiece... : Až padesátitunové balvany jsou uspořádány do soustředných kružnic...

Barricade designed to deprive envious Picts of the comforts of Roman life south of what is today the Scottish-English border. : Zed', která měla závistivé Pikty připravit o pohodlí římského životního stylu typického pro život na jih od dnešních skotsko-anglických hranic.

Uvádíme i příklad spojení dvou vět, které původně stály samostatně: *Then, eleven years later on the Ides of March, he also was eliminated. As a consequence the serious conquest of the island did not begin until 43 AD when, [...]* : *Jedenáct let nato se pak o březnových Idách Římané zbavili jeho, což zapříčinilo, že opravdové dobývání ostrova započalo až rokem 43 n. l.* Text jsme zintelektualizovali vytvořením nové návaznosti. Možný negativní efekt by mohla mít skutečnost, že původně krátká věta, která nám sděluje, že Caesara zavraždili, nevyzní tak úderně. Pro naše potřeby ale bylo rovněž důležité rozdělit druhou polovinu souvětí, kterou zde již neuvádíme.

Rovněž jsme verbalizovali následující vsuvku: *Close by, however, the traveler can visit Avebury Circle, the largest megalithic circle in Europe – over 11,000 feet in diameter. : Mají ovšem možnost navštívit nedaleké Avebury, kde se nachází největší megalitický kruh v Evropě (v průměru měří přes tři kilometry).* Na překladu vidíme příklad náhrady pomlčky za závorky, o kterém bude více napsáno níže. K transpozici, změně gramatické kategorie, došlo při změně čísla substantiva *traveler*, které si vyžádal kontext předcházejících vět. K vynechání *Circle* z názvu bylo motivované tím, že záhy je vysvětleno, o co se jedná, a rovněž tím, že při dohledávání tohoto místa byl jeho název vždy uváděn bez této specifikace.

Pasivum

Trpný rod je v angličtině využíván častěji než v češtině, která mnohdy vyžaduje větu transponovat do aktivního rodu, aby vyzněla přirozeněji. Se změnou slovesného rodu se rovněž pojí změna konatele a nositele děje, agentu a pacientu:

Separated from his soldiers, he stumbled upon a swineherd's hut where in Christian charity he was given food and shelter for several days by a husband and wife who had no notion who he was. : Když byl odříznut od svých vojáků, narazil na chýši pasáčka vepřů a jeho ženy, kteří vůbec netušili, komu že to z křesťanské dobroty na pár dní poskytují pohoštění a střechu nad hlavou.

Narazili jsme ale i na příklad, kdy jsme kvůli funkci pasiva, tedy možnosti nevyjádřit původce děje, díky kterému se lze vyjádřit s větším odstupem, aktivní strukturu převedli do pasivní. Zásahu na tomto posunu měla rovněž změna aspektu, jíž jsme se vyhnuli opakování slova *Keltové*:

The Celtic population had no written language and never recorded what they called their island home. : Keltština neměla psanou podobu, a tak není známo, jak Keltové svůj ostrovní domov nazývali.

3.3.3. PRAGMATICKÁ ROVINA

Kontext času

Již při analýze bylo zmíněno, že kniha vyšla před bezmála dvaceti lety, od té doby se jistě věci změnily a nereflktují tak současný stav. Pro nás je toto stěžejní ze dvou důvodů: zaprvé, v úryvku je uveden příklad, který přirovnává vztahy Anglosasů a Keltů ke „dnešním“ vztahům obyvatel Severního Irsku s Iry z Irské republiky, kteří mezi sebou tvrdě bojovali. Jenže dnešní skutečnost už je jiná, proto bylo zapotřebí příměr aktualizovat, byť tím došlo k jistému posunu, nivelizaci autorovy sarkastické poznámky, která odkazovala na období irských dějin zvané „The Troubles“, kdy na hranicích obou částí irského ostrova docházelo k teroristickým útokům:

Although the Celts and the Anglo-Saxons have learned to tolerate, not exterminate, one another (the exception being Northern Ireland today)... : Ačkoliv se obě skupiny obyvatel naučily vzájemně se tolerovat, a ne vyhlazovat (jako tomu ještě nedávno bylo v Severním Irsku)...

Druhý důvod je, že Spojené království v září minulého roku přišlo o svoji konstantu, po dlouhých 70 letech na trůně zesnula panovnice Alžběta II. a novým panovníkem se stal její syn, bývalý princ Charles, dnes král Karel III., s nímž přišla změna podoby státní hymny, ale i dalších záležitostí, které musí reflektovat panovníkovo pohlaví. Jelikož Smith knihu napsal ještě za královnina života, odráží tak realitu, která již není pravdivá, věty psané v přítomném čase navíc výslovně zmiňují zesnulou královnu, daný problém tudíž bylo zapotřebí konfrontovat.

Nabízely se tři možnosti: ponechat text v původním znění a opatřit ho poznámkou překladatele pod čarou, kde by došlo k vysvětlení současné situace, anebo text aktualizovat, aby odrážel dnešní skutečnost: z královny udělat krále, zaměnit zájmena ze ženského tvaru na tvary mužské, případně se vyjadřovat více obecně, specificky neoznačovat. První variantu jsme zavrhlí, neboť by jednak text vyzněl podivně a poznámka pod čarou je rušivý prvek, který dle Levého²⁹ boří celistvost textu stejně, jako kazí iluzi překladu vypadajícího jako předloha, jednalo by se pak o neobratný antiiluzionistický překlad. Druhou možností bylo ponechat osobu královny a převést obsah do minulého času, tuto možnost jsme kvůli jejímu neobratnému vyznění rovněž zavrhlí. Třetí možnost ovšem taktéž není dokonalá a má své úskalí. Jelikož nový král byl korunován nedávno, není stoprocentně jisté, že bude v tradicích pokračovat stejně jako jeho zesnulá předchůdkyně, byť je to tedy s ohledem na dodržování tradic ve Spojeném království pravděpodobné, a změny, které jsme tak jako překladatel provedli, nemusí platit, čímž by náš překlad byl chybný a došlo by tak k negativnímu posunu. Aktualizace textu navíc musela proběhnout jak v českém překladu, tak ve francouzském originále, obojí se týkalo nahrazením zájmen a pohlaví panovníka, zároveň jsme se pokusili text lehce zobecnit, například využitím obouznačného slova *panovník*, v češtině změny proběhly na menší ploše, neboť v přítomném čase se u sloves nerozlišují rody a není třeba explicitně užívat podmětu, navíc čeština oplývá přivlastňovacím zájmenem *svůj*, které rovněž nerozlišuje rody spojené s konatelem akce.

Tyto fráze rovněž zazněly u Mauroise, tudíž se nabízelo je převzít, ale rozhodli jsme se pro vlastní překlad, neboť závěr *...vítá jejich laskavost a takto si to přeje nám nepříšel adekvátní vzhledem k originálu.*

Lest her subjects forget the Norman Conquest, the Queen continues to this day to give her consent to acts of Parliament in French – “La reyne le veult” (The Queen wills it) – and when Parliament passes a money bill financing her government, she says, “La reyne remercie ses bons sujets, accepte leur benevolence et ainsi le veult.” (The Queen thanks her good subjects, accepts their generosity and therefore wills it.) : Aby snad poddaní Jeho Veličenstva na normanský vpád nezapomněli, panovník dodnes parlamentní zákony schvaluje ve francouzštině – Le roy le veult, tedy Taková jest králova vůle. A když parlament schválí vládní rozpočet, pak praví následující: Le roy remercie ses bons sujets, accepte leur benevolence et ainsi le veult. (Král děkuje svým dobrým poddaným, přijímá jejich štědrost a taková jest jeho vůle.)

Druhý příklad, kdy autor explicitně bývalou královnu zmiňoval, byl tento: *and Elizabeth II still owns quite a few square miles of the Conqueror’s conquest : královská rodina dodnes*

²⁹ Levý (1998:40-42)

z Dobyvatelovy kořisti vlastní pěkných pár čtverečních kilometrů. Zde se nabízelo použít obecného slova panovník, to ale bylo použito v předchozí větě, dopustili jsme se proto ještě rozsáhlejší generalizace. V uvedené větě také vyvstává problém rozdílných měrných jednotek, těm se budeme věnovat v následující podkapitole.

Jednotky míry a váhy, měna a letopočty

V souladu s Levým³⁰ cizí měrové a váhové jednotky převádíme do jednotek metrické soustavy, které jsou čtenářům bližší. Substitucí za domácí analogii sice ztratíme určitou kulturní specifičnost, ale funkce referenční je přednější, neboť je důležitější, aby si mohl čtenář okamžitě utvořit představu, jak je něco velké, těžké a dlouhé. Otázkou tak je, jestli uvádět číslo zaokrouhlené, nebo s přesností na jedno desetinné místo.

Při převodu jsme se proto řídili kontextem, ledaže se číslo pohybovalo v řádu jednotek, autor všechna ostatní zaokrouhloval tak, aby čísla končila buď na celé desítky, stovky, tisíce a desetitisíce, případně na číslici 5, pokud jsme se pohybovali v trojciferných hodnotách. Až na dva případy, kdy nám přišlo vhodné být přesnější, jsme tedy postupovali obdobně, míle jsme převáděli na kilometry a zaokrouhlovali na nejbližší celé číslo končící nulou, obdobně stopy na metry (např.: *135 mi = 217,3 km*, zaokrouhlili jsme na *220 km*, v jednom případě bylo v rámci kontextu příhodnější stopy nepřekládat na metry, ale na kilometry a desetinné místo vyjádřit obecně, protože nešlo o přesnou hodnotu, nýbrž jen o přibližnou: *11,000 ft = 3,3 km*, vyjádřili jsme jako *přes tři kilometry*, *6 mi = 9,6 km* jsme vyjádřili jako *asi 10 km* a skutečnost *5,000 miles of roads* jsme aproximativně přeložili na *8000 kilometrů silnic*). Čtvereční míle jsme převáděli jako kilometry čtvereční, akry jsme ponechali v původní podobě. V případě, kde nám šlo o vyjádření unikátní výšky člověkem postaveného pahorku, jsme číslo zaokrouhlili pouze tak, abychom se zbavili desetinné číslice, takže jsme nechali hodnotu *38 metrů*.

Případ jednotky váhy se objevil pouze jednou, uvedená váha v librách pouze mířila na to, abychom si označovanou skutečnost dovedli představit, proto jsme váhu *250 lb* (~ 113 kg) zaokrouhlili na *110 kg*.

V jednom okamžiku jsme využili toho, že daný úsek nabízí kreativní řešení: *he was far too busy [...] to worry about Celtic barbarians living a thousand miles from Rome* : *jenže než aby se zaobíral keltskými barbary, kteří od Říma, žili na hony daleko*. Abychom na *hony daleko* ospravedlnili, jedná se o staročeskou jednotku míry, jež konkrétně označovala 190 metrů, tudíž sice výrazně méně, než tisíc mil, ale uvedená hodnota, která tu plní význam „doopravdy hodně daleko“, by v rámci kontextu mohla plnit funkci poetickou,

³⁰ Levý (1998:123-124)

proto jsme se rozhodli text takto zexpresivnit a zároveň využít možnosti této ozvláštňující délkové jednotky.

O měně Levý píše, „že ji převádět není možné, neboť je charakteristická pro danou zemi a užití korun by překlad lokalizovaly do českého prostředí.“³¹ Druhá věc je, že i kdybychom měnu převést mohli, těžko bychom už dohledali, jaký v té době panoval kurz, navíc použití aktuálního kurzu nedává smysl, obzvlášť když britská libra šilinky využívající imperiální jednotky již zrušila a místo nich přešla na pence, jež se řídí metrickým systémem. Z tohoto důvodu jsme se uvedené šilinky rozhodli ponechat, jedná se o národně specifický prvek, který text exotizuje.

Pro letopočty angličtina používá zkratky *BC* a *AD*, tedy before Christ (před Kristem) a Anno Domini (léta Páně). Pro potřeby češtiny byla provedena substitute analogií, anglické zkratky jsme nahradili zažitými zkratkami *př. n. l.* a *n. l.*, čímž vznikl i tematický posun. V češtině se rovněž nabízí použití výrazů, případně zkratk z nich, *před Kristem* a *po Kristu/léta Páně (Př. Kr., po Kr./LP)*, tento druhý způsob se ale pojí s křesťanskou vírou, která během komunistického režimu v letech 1948-1989 byla utlačována do pozadí a místo ní bylo zavedeno preferované *před naším letopočtem a našeho letopočtu*.³² Právě pro náboženské konotace s užíváním termínů *př. Kr.* a *po Kr.* jsem se v jednom případě rozhodla pro jejich užití, když se v textu mluvilo o tom, že Beda Ctihodný ve své *Církevní historii* zavedl užívání právě těchto v Česku již upozaděných zkratk.

Tykání a vykání

Otázka tykání a vykání se do překladu promítla minimálně. V přímé řeči ji bylo zapotřebí rozlišit jednou, a to když manželka pasáčka vepřů králi spílala, že dopustil, aby se bochníky chleba spálily. Za normálních okolností by tykání králi bylo nepřipustné, protože stojí na špici společenského žebříčku a vykání je navíc projevem úcty, žena ovšem netušila, koho to pod svou střechou hostí a když se jala mu vyhubovat, učinila tak pomocí tykání. Oslovit neznámou osobu tykáním je značně příznakové, vyjadřujeme tím vysokou míru nezdvořilosti a neúcty.

Když se autor v textu obrací na čtenáře, předpokládali jsme, že k nim jistou úctou chová, a proto jim vykává. V několika případech, když autor hovořil v obecných pojmech a na čtenáře se obracel jen způsobem vyjádření, jsme přistoupili na generický opis pomocí *člověk*, které tolik nestrhává čtenářovu pozornost na místech, kde to není třeba (*if you know where to look for it : pokud tedy člověk ví, kde ho hledat*).

³¹ Levý (1998:124)

³² <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7486>

Slovní hříčky a humor

Celá kniha je protkaná autorovými subjektivními poznámkami a humorem, který tvoří slovní hříčky a uštěpačné, mnohdy i ironické poznámky. Slovní hříčky jsou složité na překlad, protože často vychází z gramatických možností angličtiny, je vázán na homonyma a homofona, tedy na slova se stejnou grafickou a zvukovou podobou a na slova, která se zvukově shodují, ačkoliv se odlišují grafickými zápisy. Takové slovní hříčky nelze obvykle překládat doslovně a je nutné buď najít zcela jinou obdobu, anebo pokud je důležitější samotný význam slov, pak nezbyvá nic jiného, než hříčku obětovat a případně ji nahradit na jiném místě.

Příkladem slovní hříčky je následující věta: *Possibly this is why students so often confuse it [the feudal system] with the "futile system."* : *Studenti se navíc často dopouští fatální chyby, že si pletou feudalismus s fatalismem.* Hříčka je částečně dána i kontextem, autor v předešlých řádcích pojednává o feudalismu a jak někteří nevěří, zdali skutečně existoval, ale je založena na podobě, zvukové i grafické, slov *feudal* a *fatal*. Do češtiny doslovný překlad nebyl možný, a proto jsme na *Slovníku spisovného jazyka českého* zadali do vyhledávacího řádku příkaz „f.*smus“³³ a snažili se vybrat slova, která by zněla podobně jako *feudalismus*, z 30 výsledků jsme jako možná vhodná slova, jež by nám mohla pomoci, vybrali: *fatalismus*, *fanatismus*, *formalismus*. Nakonec jsme se uchýlili k použití slova *fatální* a založili českou hříčku na důrazu na jeho opakování a zvukové podobě. Řešení sice není dokonalé, ani tak vtipné, ale pokusili jsme se hříčku alespoň částečně zachovat.

In order to help his barons ensure that the English were at all times pious and obedient and that cutpurses and other kinds of hoods (Robin Hood is the most memorable) were properly cut up and/or executed [...] : chtěl svým baronům pomoci. Usiloval tedy o to, aby byli Angličané za všech okolností zbožní a poslušní a aby všichni hrdlořezové a jiní zbojníci (z nichž nejznámější je Robin Hood) skončili jak se patří na kousky a/nebo na popravišti.

Tato hříčka je založena slově *hood(s)*, autor jím nejspíše odkazuje na maskované hrdiny v kápi a uvádí jako příklad Robina Hooda, toho v češtině známe jako zbojníka. Kontext, předešlé slovo *hrdlořezové*, nám tak umožnil nahradit toto v češtině obsáhlé vysvětlení jediným konkrétnějším slovem, sice jsme tak ztratili sémantickou bohatost a variabilitu, ale kohezně nám slovo sedí k závorce, která následuje.

33

https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=f.*smus&sti=EMPTY&where=hesla&hsu bstr=no

Když autor přistoupil k hravým definicím jednotlivých skupin obyvatel ve Spojeném Království, museli jsme nivelizovat, protože např. slovo *pray on* v češtině není víceznačné a zde byla důležitější funkce referenční: *the Welshman: he prays on Sunday and on his neighbors the rest of the week : Velšan, ten se o nedělích modlí k Bohu a po zbytek týdne šmíruje sousedy.*

3.3.4. OSTATNÍ PROBLÉMY

Nepřesnosti ve výchozím textu

Autor sice je vystudovaný historik, i tak jsme ovšem při ověřování faktů během překladu zpozorovali několik faktografických nepřesností. Nechceme autora osočovat, že udělal chybu, protože se jedná o popisy vzdálenějších rodinných vztahů, které tak mohl třeba záměrně zjednodušovat, protože se nejedná o ryze odborný text, ale popularizačně-naučný určený pro širší veřejnost. Jelikož není naším cílem autora potupit, v překladu se o autorově možné mýlce žádným způsobem nezmiňujeme, danou realii ovšem nenápadně uvádíme na pravou míru. Jedná se o následující úryvek:

Edward's cousin, William Duke of Normandy, who expected to inherit the throne, was more than a little put out at what he regarded as a totally illegal act, claiming that the wise men of the realm could select as king only a member of the Wessex family. William argued that he was Edward's first cousin-once-removed because his aunt Emma had married Edward's father.

Tento čin ovšem poněkud rozladil Eduardova vzdáleného bratrance Viléma, vévodu z Normandie; považoval ho totiž za naprosto protiprávní, neboť očekával, že trůn případně právě jemu. Tvrdil, že moudří muži říše mohou za krále zvolit pouze příslušníka vládnoucí wessexské dynastie, a argumentoval tím, že je Eduardovým bratrancem z druhého kolena, neboť jeho prateta Emma se provdala za Eduardova otce.

Když se vydáme po stopách mužských předků Viléma Dobyvatele v otcovské linii až po jeho praprapraděda Rolla, prvního vévodu z Normandie (počet „pra“ v tomto rodinném vztahu ovšem seděl; pořadové číslo uvádíme v souvislosti s držetím titulu vévody z Normandie), vidíme následující:

Vilém Dobyvatel ← Robert I. ← Richard II. ← Richard I. ← Vilém I. ← Rollo

Eduard Vyznavač ← Emma ←[↓]

Společný předek Viléma Dobyvatele a Eduarda Vyznavače je normandský vévoda Richard I. Ze všech jeho dětí nás zajímají syn Richard II., který po něm později zdědil vévodský titul, a dcera Emma, jež byla manželkou dvou anglických králů, s jedním z nich měla syna Eduarda Vyznavače. Z toho plyne, že to Vilémův otec Robert, syn Richarda II.,

byl Eduardův bratranec, a ne Vilém. Tento důvod nás vedl k tomu, abychom specifikovali, že se jednalo o vzdálené bratrance, jejich vztah vlastně správně popisuje ve větě následující: „first cousin-once-removed“, česky tedy bratranec z druhého kolena. Poté ale zase nesprávně pojmenovává vztah mezi Vilémem a Eduardovou matkou Emmou, nejednalo se o jeho tetu, nýbrž pratetu.

Interpunkční znaménka a grafická úprava textu

Výchozí text byl plný pomlček, uvozovek, závorek, dvojteček a středníků, užívání těchto interpunkčních znamének v angličtině se od češtiny ovšem liší. Porovnáme tedy, jak se v obou jazycích které znaménko používá a jak jsme se s nimi v překladu vypořádali. Pro angličtinu vycházíme z Grammarly³⁴ a pro češtinu z online jazykové příručky³⁵. Jako první bude vždy pojednáno o funkcích v angličtině.

Dvojtečka: Odděluje dvě hlavní věty, které spolu souvisí. Větší důraz je kladen na informace nacházející se za dvojtečkou, která je předznamenává, obvykle se jedná o prostý výčet. Dále dvojtečka uvádí přímou řeč, příklady a podtituly. Nesmí ovšem oddělovat např. sloveso od doplňku nebo jednotlivé části předložkové fráze.

V češtině dvojtečka uvozuje výčet a přímou řeč. Dále signalizuje vysvětlení nebo odůvodnění. Při překladu byla využívána ze všech uvedených důvodů, ale častěji než v angličtině, nahrazovali jsme jí pomlčky.

Středník: V angličtině se užívá pro spojení dvou hlavních vět, které spolu blíže souvisí a navazují na sebe; rovněž se používá pro kontrastní efekt. Jedná se o silnější předěl mezi větami než je čárka, ale na druhou stranu slabší než tečka, na rozdíl od čárky se po něm nepoužívá souřadící spojka. Středník může rovněž oddělovat jednotlivé položky především delších a složitějších výčtů, zároveň může tvořit předěl mezi větou a za ní následujícím konjunktem.

I v češtině platí, že středník stojí na pomezí užití čárky a tečky, ale jeho používání je více individuální. Ujijeme ho stejně jako v angličtině pro spojení souřadných hlavních vět ve složitějších souvětích a pro složitější víceúrovňové výčty.

Při překladu jsme středník využívali často v delších souvětích, a to především kvůli jeho schopnosti větu rozdělit silněji než čárka, ale zase ne kompletně jako tečka. V úryvku se sice vyskytoval delší výčet, středníku v něm ovšem užít nešlo.

Pomlčka: V angličtině dlouhou pomlčku použijeme místo závorčky na konci věty, pokud by závorčka obsahovala spoustu čárek. Pomlčka může fungovat jako dvojtečka, ale je

³⁴ <https://www.grammarly.com/punctuation>

³⁵ <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

mnohem důraznější a méně formální. Krátká pomlčka spojuje časové údaje ve smyslu od-do a pro složeniny spojené spojovníkem.

V češtině nese funkci oddělovací, ohraničuje vsuvky a přístavky. Dále vyjadřuje rozsahy. Při překladu jsme ji používali ve všech uvedených funkcích, ale snažili jsme se ji trochu redukovat a používat místo ní jiná znaménka, protože je v textu velice výrazná.

Závorky: Kulaté závorky obklopují často nepodstatnou informaci, která je v textu navíc, rovněž vyjadřují autorovy názory na danou problematiku. Text, který závorkou obklopuje, by i bez ní měl dávat smysl.

V češtině oddělují větné i nevětné výrazy volně vložené do výpovědi, netvoří součást projevu, jen ho doplňují.

Uvozovky: V angličtině se dvojitě uvozovky používají pro citování převzatých výpovědí, pro záznam přímé řeči, dále naznačují například jméno básně nebo povídky (pro delší díla se používá kurzíva), ironii a sarkasmus, přezdívkou. Poslední užití je pro označení výrazu, o kterém bude řeč.

V češtině dvojitě uvozovky vyznačují přímou řeč a doslovné citáty, názvy děl (pokud se nevyznačí jinak), cizí, nespisovné a ironické výrazy.

Jelikož autor jich v textu používá pozhnaně, snažili jsme se je nahrazovat, kde to šlo, kurzívou, která je méně nápadná. Ve funkcích, které ale plní, jsme ji zachovali. V jednom případě autor poukazoval na původ jmen určitých měst pomocí přípon -by a -thorp; zde jsme se rozhodli nahradit uvozovky spojovníkem.

Kurzíva: V angličtině se používá pro označení názvů rozsáhlejších děl, periodik, filmů, her aj., dále označuje cizí slova z jiných jazyků, rovněž může označovat výraz, o kterém bude řeč, a pro důraz.

V češtině vyznačuje důležité krátké úseky textu, příklady, které se budou rozebírat, či pro odborné cizí výrazy a pro důraz.

Intertextovost

Jak již bylo zmíněno při analýze, úryvek je bohatě protkaný citacemi z různých děl, jež jsou uvedena výše. Je ovšem možné, že nám některé unikly, protože nejsou v textu explicitně jmenovány, vodítkem by ovšem mohlo být použití uvozovek, ve kterém se citované pasáže nacházely. Intertextovost neprobíhala pouze na rovině citování vět a slov, ale i ve zmiňování jiných textů přímým odkazem na jejich název, např. *Píseň o Rolandovi* nebo kniha *1066 and All That*. Zrovna ta zrovna v českém překladu neexistuje, jen je několikrát zmiňována v *Dějinách Británie* a to pokaždé pod jiným názvem: „Rok 1066

a všechno to ostatní, Rok 1066 a to všechno kolem“. Jelikož se nejedná o oficiálně vydanou knihu, rozhodli jsme se ponechat původní název a do závorek čtenáři poskytnout orientační název knihy jako *1066 a tak dále*. Potíže nám činil překlad druhé poloviny názvu Bedova svazku *Církevní historie*, Maurois užívá *národa anglického*, které je blízké i nám, v *Dějínách Británie* uvádějí *anglického lidu*. Kniha byla do češtiny přeložena jako *Církevní dějiny národa Anglů*, tudíž se nabízí název přejmout, což jsme i učinili. Legendární Artuš a jeho rytíři Kulatého stolu jsou dobře známí i v Česku, proto jsme použili již zavedených počestěných prepisů jmen.

A teď již k samotnému překladu citací. Jediná dvě díla, která jsou přeložená do češtiny, jsou Bedovy *Církevní dějiny* a Bible. Ostatní publikace, z nichž úryvky pochází, jsou dostupná pouze v angličtině, tudíž citace z nich pocházející, jsme přeložili sami. Odkazy na Bibli jsme zkontrolovali s její digitalizovanou verzí³⁶ a rozhodli se slovo *počátek* přejmout i do našeho překladu, tedy v podobě slovesa *započít*; rčení „oko za oko, zub za zub“ je tak zprofanované, že jsme ho převzali automaticky i bez ověřování. V době psaní komentáře jsme bohužel Bedu k nahlédnutí neměli k dispozici, a tak jsme volili mezi vlastním překladem a použitím hotového překladu z Mauroise a kolektivu autorů, viz následující příklady:

When he asked their race and was told they were Angles, he retorted, “Angels, not angles,” and said, “They should become fellow heirs with the angels in heaven.” : Když se dotázal na jejich původ, dozvěděl se, že to jsou Anglové. „Andělé, ne Anglové,“ odvětil, „musí se stát druhy andělů nebeských.“

Zde jsme se rozhodli první část přímé řeči přeložit sami a druhou část převzít z Mauroise. Maurois měl první část přeloženou takto: „*Non Angli, sed Angeli – nikoliv Anglové, ale andělé.*“, v *dějínách Británie* uvádějí: „*Nikoliv Anglové, nýbrž andělé.*“. Za okomentování ještě stojí posun při překladu slova *race*, zde jsme se inspirovali Mauroisem, který volně překládá jako *odkud pocházejí*, my se rozhodli zachovat původní syntaktickou strukturu a generalizovat jako *na jejich původ*.

As Oswy put it: if he failed to do as the Pope commanded, “When I come to the gates of heaven, he who holds the keys may not be willing to open them.” : Jak Oswy poznamenal: „Když neuposlechnu papežových příkazů a ocitnu se pak u brány nebeské, tak ten, jenž od ní má klíče, by mi ji nemusel být ochoten odemknout.“

Maurois uvádí: „*Protože Petr bdí u nebeské brány, poslechnu jeho příkazů, obávám se totiž, že by mi bránu do nebe, až se před ní objevím, nikdo neotevřel, když by ten, který má*

³⁶ <https://www.bible.com/cs/bible/509/GEN.1.1.CSP>

od ní klíče, byl mým odpůrcem.“ Jelikož samotný originál mých autorův popis situace ve třetí osobě a Oswyho přesvědčení v první osobě, rozhodli jsme se do češtiny převést jednotně v osobě první a Mauroise parafrázovat, aby nám obsah seděl s původní výpovědí.

4. ZÁVĚR

Naším cílem bylo přeložit první polovinu třetí kapitoly z popularizačně-naučné knihy *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable* podle námi zvolené metody překlada. Snažili jsme se zachovat všechny funkce výchozího textu tak, aby pro českého čtenáře vznikl text čtivý a srozumitelný a měl na něj týž účinek jako na čtenáře výchozího. Pokusili jsme se zachovat autorův kolorit, aby kniha neztratila nic ze své hodnoty. Na místech, kde toto nebylo možné, jsme se byli nuceni určité složky obětovat, z toho důvodu jsme se je pokoušeli kompenzovat na jiném místě. Stěžejní roli pro nás hrálo to, abychom se příliš nedrželi originálu a nesklouzávali tak ke strojenému vyjadřování, měli jsme v úmyslu plně využít rozmanitosti češtiny a vytvořit tak funkčně ekvivalentní překlad, z něhož by po prvním přečtení bylo vše jasné a srozumitelné. Ačkoliv při překlada nevyhnutelně dochází k odchýlením a posunům, doufáme, že nijak neovlivní zážitek z četby.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

SMITH, Lacey Baldwin. *English History Made Brief, Irreverent, and Pleasurable*. Chicago: Academy Chicago Publishers, 2006. ISBN 9780897335478.

Anglicko-český praktický slovník [online], 2017. verze 6.0. Lingea [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://slovniky.lingea.cz/anglicko-cesky>

CRYSTAL, David, Randolph QUIRK, Sidney GREENBAUM, Jan SVARTVIK a Geoffrey Neil LEECH. *A Comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1985. ISBN 0582517346.

ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ Marie, MINÁŘOVÁ Eva. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008. ISBN 9788071069614.

Český národní korpus [online], 2021. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://korpus.cz/>

Databáze překladových ekvivalentů Treq [online], 2017. [cit. 2022-10-30] Dostupné z: <https://treq.korpus.cz/index.php>

DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 4. vydání. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2211-0.

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.

Internetová jazyková příručka [online], (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i [cit. 2021-5-15]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

KNITTLOVÁ, Dagmar, et al. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vydání, upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

MAUROIS, André. *Dějiny Anglie*. Praha: NLN, 1993. ISBN 80-7106-058-5.

MORGAN, Kenneth. *Dějiny Británie*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-432-9.

NORD, Christiane. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 90-5183-311-3.

Oxford Learner's Dictionary [online], 2015. [cit. 2022-10-30] Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Slovník českých synonym a antonym [online], 2012. Lingea [cit. 2022-10-30]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-ceskych-synonym>

Slovník spisovného jazyka českého [online], 2011. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i [cit. 2023-5-07]. Dostupné z: [https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=f.*smus&sti=EMPTY&w](https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=f.*smus&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no)
[here=hesla&hsubstr=no](https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=f.*smus&sti=EMPTY&w)

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky: Mokřady [online]. [cit. 2022-11-06] Dostupné z: <https://mokrady.ochranaprirody.cz/o-mokradech-mokrady/>

Beneš advokátní kancelář: Podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený [online]. [cit. 2023-01-03] Dostupné z: <https://www.bcak.cz/slovník-pravnich-pojmu/podezrely-obvineny-obzalovany-odsouzeny/>

Bible Gateway: Exodus 21 [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Exodus%2021&version=ESV>

Bible Gateway: Genesis 1 [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Genesis%201&version=ESV>

Bible.com: Genesis 1 [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://www.bible.com/cs/bible/509/GEN.1.1.CSP>

CRG: Vikingové v Anglii [online]. [cit. 2023-01-05] Dostupné z: <https://crg.cz/sekce/historie/referaty/stredovek/anglie/vikingove.htm>

DAILEADER, Philip. *Gothic Migration: Barbarians at the Roman Gate* [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://www.wondriumdaily.com/gothic-migration-barbarians-roman-gate/>

Dictionary.com: Norse [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://www.dictionary.com/browse/norse>

Encyclopedia Britannica: Boudicca [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z:
<https://www.britannica.com/biography/Boudicca>

Encyclopedia Britannica: Norman [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z:
<https://www.britannica.com/topic/Norman-people>

Encyclopedia Britannica: Viking [online]. [cit. 2022-11-06] Dostupné z:
<https://www.britannica.com/topic/Viking-people>

English Heritage: Avebury [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z:
<https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/avebury/>

Grammarly: Punctuation [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z:
<https://www.grammarly.com/punctuation>

GRIMAUD, Jessica. *Cousin Chart– Family Relationships Explained*. Family Search. [online]. [cit. 2022-12-27] Dostupné z:
<https://www.familysearch.org/en/blog/cousin-chart>

HARRIS, STEPHEN J. “Bede and Gregory’s Allusive Angles.” *Criticism* 44, no. 3 (2002): 271–89. [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z:
<https://www.jstor.org/stable/23126330?seq=2>

HUDSON, Alison. *Medieval manuscript blog: What you won’t see in Anglo-Saxon Kingdoms* [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z:
<https://blogs.bl.uk/digitisedmanuscripts/2018/11/what-you-wont-see-in-anglo-saxon-kingdoms.html>

MALINOVSKÝ, Milan. *Před Kristem, nebo před naším letopočtem? Naše řeč* [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7486>

Mapy.cz: Dunkerk [online]. [cit. 2022-10-30] Dostupné z:
<https://mapy.cz/zakladni?l=1&source=osm&id=27640&ds=1&x=2.3099533&y=51.0223303&z=12>

Mapy.cz: Hadriánův val [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z:
<https://mapy.cz/?source=osm&id=1019123933>

NĚMEC, Václav, ČÍŽEK, Tomáš. *Dějepis.com* [online]. [cit. 2022-10-30] Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/dejiny-praveku/>

Northwester Now: Lacey Baldwin Smith, a „Big Name Historian“, Dies at 90 [online]. [cit. 2023-04-23] Dostupné z: <https://news.northwestern.edu/stories/2013/09/lacey-baldwin-smith-one-of-the-big-name-historians-dies-at-90/>

Northwestern: Lacey Baldwin Smith [online]. [cit. 2023-04-23] Dostupné z: <https://findingaids.library.northwestern.edu/agents/people/1119>

PAINTER, Sidney. *French Chivalry* [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/book/72155/pdf>

PEARSON, Mike Pearson. *Encyclopedia Britannica: Stonehenge* [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Stonehenge>

PETRÁNEK, Jan. *On-line Geologická encyklopedie: Bazalt* [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z: <http://www.geology.cz/aplikace/encyklopedie/term.pl?bazalt>

PETRÁNEK, Jan. *On-line Geologická encyklopedie: Diabas* [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z: <http://www.geology.cz/aplikace/encyklopedie/term.pl?diabas#>

ROBERTS, Dana. *A sexless sex comedy in „No Sex Please, We’re British“ at Kensington Arts Theatre*. DC Theater Arts. [online]. [cit. 2022-11-04] Dostupné z: <https://dctheaterarts.org/2020/02/24/a-sexless-sex-comedy-in-no-sex-please-were-british-at-kensington-arts-theatre/>

SHEPPERSON, Tessa. *Sheriffs in Norman times*. The History of Law Blog [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <http://historyoflaw.co.uk/sheriffs-norman-times/>

STUBBS, William. *Selected Charters and Other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First* [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://books.google.gr/books?id=qA4zAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

SUTTON, John William. *Vortigern in the Anglo-Saxon Chronicle* [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://d.lib.rochester.edu/camelot/text/sutton-vortigern-in-the-anglo-saxon-chronicle>

ŠKÁPIKOVÁ, Jitka, MORAVEC, Dan. *Český rozhlas: Překročit rubikon* [online]. [cit. 2022-10-30] Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/prekrocit-rubikon-7602844>

Technický týdeník: Stěhovavý Stonehenge [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z: https://www.technickytydenik.cz/rubriky/veda-vyzkum-inovace/stehovavy-stonehenge_52553.html

The National Archives: Survey and making of Domesday [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: <https://www.nationalarchives.gov.uk/domesday/discover-domesday/making-of-domesday.htm>

The Phrases Finder: Mind your P's and Q's [online]. [cit. 2023-01-03] Dostupné z: <https://www.phrases.org.uk/meanings/mind-your-ps-and-qs.html>

Tower of London: Experience the Ceremony of the Keys [online]. [cit. 2022-12-30] Dostupné z: <https://www.hrp.org.uk/tower-of-london/whats-on/ceremony-of-the-keys/#gs.lpf2oe>

UChicago: Paschal Calendar [online]. [cit. 2023-05-05] Dostupné z: https://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/britannia/anglo-saxon/earlychurch/paschal.html

Wikipedia: 1066 and All That [online]. [cit. 2022-10-30] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/1066_and_All_That

Wikipedia: Bluestone [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Bluestone#Stonehenge>

Wikipedia: Jób [online]. [cit. 2022-11-06] Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3b>

Wikipedia: Seznam členů rodiny [online]. [cit. 2022-12-27] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_%C4%8Dlen%C5%AF_rodiny

Wikipedia: Silbury Hill [online]. [cit. 2022-10-31] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Silbury_Hill

Wikipedia: South Cadbury [online]. [cit. 2022-11-01] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/South_Cadbury

Wikipedia: Sutton Hoo [online]. [cit. 2022-11-04] Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Sutton_Hoo

Wikipedia: Tenant-in-chief [online]. [cit. 2023-01-02] Dostupné z:
<https://en.wikipedia.org/wiki/Tenant-in-chief>

Wikipedia: Tower [online]. [cit. 2022-12-30] Dostupné z:
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Tower>

Yale Law School: Statutes of William The Conqueror [online]. [cit. 2023-05-05]
Dostupné z: <https://avalon.law.yale.edu/medieval/lawwill.asp>

6. PŘÍLOHA 1: VÝCHOZÍ TEXT

CHAPTER III

HISTORY WORTH REMEMBERING

(TO 1485)

On the basis of research in innumerable pubs, at sporting events and at social functions, W. C. Sellar and R. J. Yeatman, the authors of *1066 and All That* (1930) – the happiest short history of England ever written – maintain that there are only two memorable dates in English history: Julius Caesar’s invasion of the island in 55 BC and William the Conqueror’s victory at Hastings in 1066. It speaks wonders for the British temperament that it can exercise such economy of memory and that it should prefer to memorialize only the two greatest defeats the peoples of Britain have ever sustained. Very likely the authors, could they have carried on their research into more current times, would have found favor for a third memorable date: Britain’s disastrous defeat at Dunkirk in June of 1940 which, through an extraordinary concatenation of priorities, has been transformed into the island’s finest hour. Although this narrative of British history cannot claim such stringency of means, it does seek to maintain the same principle of memorability: history is not what happened in the past, but what today is worth remembering about the past.

In the Beginning

Although the dedicated Anglophile might prefer to have history commence with the coming of the Angles and the Saxons and their coinage of the name Angleland – later corrupted into England – the Romans got there first and invented the term “Britain.” Credit for starting British history goes to Julius Caesar, because the Celtic population, who had arrived after 1000 BC to replace or intermingle with the original Bronze Age Beaker Folk and Urnfield People, had no written language and never recorded what they called their island home. However, Caesar’s role in the Roman conquest was largely restricted to spreading the word that the island was ripe for the picking. He crossed the Channel from Gaul in 55 BC and again the following year, but was far too busy crossing his own Rubicon and limiting the number of would-be emperors to one – himself – to worry about Celtic barbarians living a thousand miles from Rome and the center of politics and classical culture. Then, eleven years later on the Ides of March, he also was eliminated. As a consequence the serious conquest of the island did not begin until 43 AD

when, eventually, a Romanizing force of 60,000 administrators and soldiers transformed some four to six million Celts into proper Roman citizens for the next 300 years. This was a “civilizing” feat matched only by the British themselves a millennium and a half later, when 160,000 Brits succeeded in anglicizing the 300 million inhabitants of the Indian subcontinent and making them proper subjects of the British Imperial Crown.

The Celtic peoples and their predecessors in Britain had been in evidence since 3000 BC, give or take a few centuries. What the Celts lacked in ability to express themselves in writing, they made up in stone. All over the British Isles are granite, sandstone and volcanic outcroppings arranged as burial sites and magic circles. The most famous and mysterious of these is Stonehenge.

Stonehenge

Stonehenge (Wiltshire) is possibly the most visited collection of rocks in the world. Placed in a series of concentric circles, they weigh up to 50 tons apiece, the smaller blue stones weighing in at four tons and quarried 135 miles away in Wales, the 50 tonners being mined locally and dragged a mere 24 miles. The original design goes back to the third millennium BC and was improved upon for the next thousand years. The picture of Druid priests making human sacrifices by moonlight is doubtless silly, but Stonehenge and the many other henge structures throughout Britain had something to do with burial rites, seasonal fertility ceremonies and possibly the worship of the sun and the figuring of astronomical calculations to predict solar and lunar eclipses. Alas, there are today so many tourists that visitors are no longer allowed within the magic circle, and are thus deprived of the right to add to British history by carving their names and sentiments in neolithic stone as countless generations have done. Close by, however, the traveler can visit Avebury Circle, the largest megalithic circle in Europe – over 11,000 feet in diameter – and Silbury Hill, the largest artificial mound in Western Europe: its 125-foot summit is large enough to hold all the stones of two inner circles of Stonehenge. All these neolithic remains stand as enduring evidence of a people with few technological means “impelled by an overmastering impulse” to express themselves as best they could.

The Celtic spirit, if you know where to look for it, still pervades the land, locked away in the origins of town and river names. Avon means “river” in Celtic, and the

Thames is Celtic for “dark one,” while the River Dee, beside which the Roman walled city of Chester stands, is Celtic for “goddess or holy one.” Devon was the territory of the Dumnonii, a Celtic tribe, and Dover gets its name from the local stream, the Dour, originally the Celtic word Dubran, meaning water.

The Comings and Goings of the Romans

(33 BC to 410 AD)

The Celts are remembered by Stonehenge, the Romans by more practical remains. They left 5000 miles of absolutely straight military roads, (good for marching but not for commercial use, because the grades were too steep for ox-drawn carts); the excellent bathing facilities at Bath; a few bits and pieces of exquisite floor mosaics that turn up in unlikely places (for example Winchcombe); and, most spectacular of all, Hadrian’s Wall, a 15-foot-high, 10-foot-wide, 73-mile-long barricade designed to deprive envious Picts of the comforts of Roman life south of what is today the Scottish-English border. Rome also left behind the legend of Britain’s first proper heroine and female patriot named Queen Boadicea who led a particularly bloody but futile Celtic attack in 60 AD against Roman rule. Appropriately, her statue adorns the parliamentary side of Westminster Bridge in London. The one thing the Romans did not leave behind was Christianity, which was replaced, except in Cornwall and Wales, by an assortment of Anglo-Saxon gods.

The Anglo-Saxons and Ethnic Cleansing

(410 to 1066)

During the decades following 410 AD, the year the Roman legions were called back to the Continent to help rival generals decide who would be the next emperor, the Germanic tribes along the North Sea – the Jutes, Angles and Saxons among them – decided to set sail or oar for Britain. For the next two centuries, Anglo-Saxon warrior “hated by man and God” systematically turned the island into a kind of 5th–6th-century Bosnia, ethnically cleansing the land of its Celtic people or intermarrying with them or both – killing the menfolk and raping the women. In time, their scorched earth policy licked “the western ocean with its fiery red tongue” and the Anglo-Saxons forged a Germanic majority in the more fertile south and east, but left a Celtic fringe in the inaccessible terrains of Scotland, Wales,

Devon and Cornwall. Although the Celts and the Anglo-Saxons have learned to tolerate, not exterminate, one another (the exception being Northern Ireland today), they are not sure they constitute a single nation and still like to insult each other as the following definition attests: “The Irishman: he fights for a cause but does not know what he is fighting for; the Welshman: he prays on Sunday and on his neighbors the rest of the week; the Scotsman: he won’t wear rubber heels on his shoes because they give a little; the Englishman: he is a self-made man who worships his own creator.”

The Celtic population resisted the Anglo-Saxon invaders, and Arthur, an even more legendary and shadowy figure than Boadicea, looms as the second great Celtic hero, the warrior (not a king) who, at least during his lifetime, stemmed the onslaught of Anglo-Saxon conquests. Guinevere, the Knights of the Round Table and the evil Mordred never existed, but the Celts, with their Roman traditions and partially Christianized faith, may have been marginally more civil than the invaders whom the Romans thought stank because they groomed their hair with rancid butter. “Happy the nose that cannot smell a barbarian.” Contemporaries describe these Anglo-Saxons as so “desperate and crass” and so ferocious that their “names [were] not to be spoken.” There are those who like to believe that Arthur erected his Camelot at South Cadbury, situated on high grounds with a magnificent view of the Somerset downs and eighteen acres of military archeological remains, and tradition insists that he was buried in the nearby monastery at Glastonbury.

The invaders proceeded over the years to divide Britain among themselves. The Saxons in the area of London broke up into the east, south and west Saxons – Essex, Sussex, and Wessex. The urge to box the compass generated the splendid, but alas apocryphal, story of a north Saxon kingdom called Nosex which naturally died out very rapidly, but doubtless inspired one of Britain’s longest performing plays: *No Sex Please, We’re British*. The Angles with their two subdivisions – the north and south folk (Norfolk and Suffolk) – settled in East Anglia. Given the magnificent wealth of one king of East Anglia, whose eighty-foot burial ship was found at Sutton Hoo in 1939, it is not surprising that the kingdom eventually gave its name, Angleland, to the entire island south of Hadrian’s Wall. To the north emerged the kingdoms of Mercia (today the Midlands) and Northumbria (Yorkshire,

Northumberland, and the Lake Country) while in the far south, the Jutes carved out what eventually became the county of Kent, in Celtic “the land of the armies.”

With so many kingdoms, England was overrun by a pride of sovereigns with such unlikely names as Cenwulf and Ceolwulf, Aethelbald and Wiglaf, Bealdred and Ludeca, all of whose life expectancy was not great since they regularly fettered, blinded, imprisoned and mutilated one another. One Anglo-Saxon king, however, stands out, not so much because his name, Alfred King of Wessex (871–899), is more pronounceable than the others and he reigned for 28 years, as because he burnt some cakes (which all true Anglophiles know about) and in doing so was able to do something about the Vikings.

The Vikings and King Alfred

The Vikings or Norsemen were on the move everywhere, raiding, plundering, conquering and in Scotland, England, Ireland, Normandy and Russia, settling down and propagating. They arrived in England in the 780s determined to do to the Anglo-Saxons what the Anglo-Saxons had done to the Roman-Celts and, except for Alfred, they might have succeeded because they destroyed all of the kingdoms of England except Wessex.

Legend has it that in 878, at the low point in his efforts to save his kingdom from destruction by the pagan Vikings, Alfred was forced into hiding and wandered with a small band of men “through the woods and fen fastnesses” of Somerset. Separated from his soldiers, he stumbled upon a swineherd’s hut where in Christian charity he was given food and shelter for several days by a husband and wife who had no notion who he was. One day while Alfred sat in front of the fire, the wife began to bake bread, expecting him to keep an eye on the loaves. Deeply depressed and endeavoring to console and encourage himself by meditating upon the patience of Job in the face of divine affliction, and praying to St. Neot to intercede with God to save his kingdom from the pagans, the King forgot his culinary duties, failed to turn the loaves, and let them burn. The wife was justifiably outraged and scolded her careless guest: “You fail to turn the loaves which you see to be burning, yet you’re quite happy to eat them when they come warm from the oven!” Duly chastised for his negligence, Alfred humbly directed his attention to the unkingly task of watching the bread. The story is not only a delightful homily on humility and self-control – Christian kings were not expected to go around fettering, blinding or

mutilating each other or their subjects – but also raises the question of how St. Neot got into the story, since Roman Christianity was meant to have been destroyed by the Anglo-Saxons and Heaven replaced by Valhalla.

Christianity

Christianity disappeared in Anglo-Saxon England, but not in the inaccessible areas of the Celtic fringe, and during the first half of the 5th century it was still a proselytizing missionary faith. St. Patrick, probably a Welshman or a Cornishman, finding it easier to convert the Irish than the Anglo-Saxons, and obviously reluctant to share Heaven and eternal bliss with such a monstrous crew, turned his missionary zeal toward Ireland. He not only rid the island of its snakes (if there were any) but also set in motion one of the more bizarre hairstyle wars in history – the battle of the tonsures. The great religious issue of the 6th and 7th centuries was whether Anglo-Saxon England would succumb to Celtic monks trained in Irish Christianity who shaved the entire front half of their heads, or to continental monks versed in Roman Catholicism who shaved their hair only on the top. The two sides reached pagan England almost in the same year. The Irish missionary St. Columba established a monastery on the island of Iona in 563, just off the coast of western Scotland. His purpose was to convert the heathen Picts, but Celtic Christianity quickly moved south into the kingdom of Northumbria. The Roman or papal version of Christianity, as the story is told, originated when Pope Gregory ran across fair-haired, blue-eyed Anglo-Saxon children being sold on the Roman slave market. When he asked their race and was told they were Angles, he retorted, “Angels, not angles” and said, “They should become fellow heirs with the angels in heaven.” This has all the earmarks of Anglo-Saxon conceit, but indisputably Gregory, in 597, the year of St. Columba’s death, sent St. Augustine and forty monks into southern England to convert the heathen Angles into Christian angels.

Both Celtic monastery missionaries from Scotland and Roman monks from Kent were immensely successful, and the two approaches to Christianity – differences in church organization, haircuts and the date of Easter – soon met and clashed, especially in Northumbria. In the end, the continental version prevailed, and at the synod of Whitby (664) the Roman ceremony triumphed. King Oswy of Northumbria agreed with St. Wilfred of Ripon’s stern warning that St. Columba

could not possibly compete with St. Peter, and he reminded Oswy that the Pope was Peter's successor as head of the Church. As Oswy put it: if he failed to do as the Pope commanded, "When I come to the gates of heaven, he who holds the keys may not be willing to open them."

Irish-Celtic Christianity bowed to Rome, but the mixture of the two produced one of the richest eruptions of art, literature and scholarship in British history. The most memorable name to emerge from this intellectual explosion was that of Bede (673–735), always called the Venerable, presumably because he made it to age sixty-two. He wrote the *Ecclesiastical History of the English People* which became a best seller for the next thousand years and taught everyone to distinguish between the past and the present by putting the initials "BC" (before Christ) and "AD" (anno domini or "in the year of our Lord") after all dates. This made history a lot easier and tidier.

Law and Order

But to return to Alfred and his cakes: he was sufficiently successful against the Vikings to be able to keep them and their laws north and east of one of those devilishly straight Roman roads that ran from London to northern Wales, and to force them to live in towns ending in "by" (Norse for village) and "thorp" (Norse for hamlet), such as Markby, Little Grimsby, Selby, and Woodthorpe, all safely in Lincolnshire and Yorkshire. By the time his son Edward (899–924) and grandson Athelstan (924–939) had finished with their conquests, all of England was united under Wessex rule.

Alfred and his successors maintained law and order, Alfred showing the way, and doing what came naturally to kings, when he collected all the old laws of the Kingdom and ordered that many of them, "which our forefathers observed, should be written down [and enforced] namely those I like."

Alfred and his descendants did more than write down the law. They tried to apply the Biblical dictum "an eye for an eye, a tooth for a tooth," and to curtail the expansion and escalation of vendettas and gang wars. If a Saxon lost a tooth as a consequence of an enemy's action, he or his family could demand a tooth in revenge, but could not up the ante and put the enemy's eye out as well. As an added incentive to law and order, Anglo-Saxon kings worked out a system of financial

compensations, arguing that extracting your enemy's eye or tooth in revenge didn't do anyone much good – eyes rotted pretty fast – but if you could have your revenge in cash, that was something that you could keep and use. So a system of wergilds or revenge moneys or injury rates was worked out. If another person deprived you of a tooth, he had to pay 6 shillings; a big toe was worth 10 shillings; an ear 12s. and an eye 50s.

A life was far more costly, depending, of course, on your social worth. The family of a freeman or woman could demand 200s. from a murderer, but that of a nobleman could call for 1200s. Once the wergild had been paid and the injury or death duly compensated, the King would issue his *mund* or protection or peace, threatening to punish any member of either family who sought to escalate or continue the fight. This system, as we all know, was rediscovered by modern juries and insurance companies and vastly expanded, adding mental anguish to the list of injuries. As a result of these efforts by the kings of Wessex, England by 1066 was the richest and ripest plum for the picking in all of Christendom, a point very much on William the Conqueror's mind at the time.

Duke William and the Norman Conquest

(1066)

When Alfred forced the Vikings out of Wessex, he thought he was done with them, but his descendants were not. One Viking King, Canute (1016–1035) actually sat for a short time on the Wessex throne, but, more important for English history, another Norseman named Rollo settled down in Normandy (the land of the Norse) and in 911 became the first Duke of Normandy, and therefore the great-great-great grandfather of William the Conqueror, the bastard son of Robert the Devil by a pretty French girl named Arlette, a tanner's daughter. Please note that there is more than a modicum of plebeian blood in the present royal family, especially if you look carefully.

The Wessex dynasty ran out when Edward the Confessor died on January 5, 1066. He is memorable for having committed the one unforgivable sin which all kings are warned against – although married, he lived celibate. When criticized for preferring the confessional to his wife, he answered, “The Kingdom of the English is of God; and He will provide a king for it according to His will.” The English have always

maintained this conceit, and by the 19th century were even maintaining that God was an Englishman. In this case, when the great and wise men of the kingdom gathered to select a new king, God provided that they should elect Edward's brother-in-law, Harold Godwin. Edward's cousin, William Duke of Normandy, who expected to inherit the throne, was more than a little put out at what he regarded as a totally illegal act, claiming that the wise men of the realm could select as king only a member of the Wessex family. William argued that he was Edward's first cousin-once-removed because his aunt Emma had married Edward's father. What he failed to mention was that he had no more Wessex blood in his veins than Harold Godwin.

William spread all sorts of nasty rumors about both Harold – he was an oath breaker and brother killer – and about the Anglo-Saxons – they sold “their female servants when pregnant by them either to public prostitution or to foreign slavery” – and he persuaded the Pope to bless his claim, thereby turning his invasion into a crusade of liberation.

The Duke gave teeth to his determination to become the rightful King of England over the “usurper” Harold Godwin by landing a force of over 10,000 men on the Sussex coast just west of the port of Hastings. As he waded ashore, he slipped and fell flat on his face – a terrible omen – which a quick-witted observer transformed into a token of success by suggesting that the Duke had grasped England in his hands and it now belonged to him and all his followers. On 14 October, 1066, in the most momentous battle in Anglo-Saxon history, William met and defeated an exhausted Saxon army. Only days before, King Harold had vanquished yet another Viking invasion in the north of England led by King Harold of Norway and Godwin's own brother, Tosti. Harold had then marched his troops 250 miles in six days south to Hastings. The battle lasted all day and could have gone either way until Harold was killed, probably by an arrow in his eye. The Saxon militia broke ranks and fled, but Harold's sworn companions guarded their king's body until every one of them was slaughtered. “In the English ranks,” wrote one Norman chronicler, “the only movement was the dropping of the dead... They were ever ready with their steel, those sons of the old Saxon race, the most dauntless of men.” (The actual location of the battle was at Battle, six miles north of Hastings. There

William founded Battle Abbey with its high altar placed on the spot where Harold fell. If you like ruins and battlefields, the site is worth a visit.)

Harold died at Hastings, but his victory in the north assured that England would become Norman French, not Viking and Scandinavian. From 1066 on, the Anglo-Saxons fell to second-class status, and polite society began speaking nothing but French for the next 300 years. Lest her subjects forget the Norman Conquest, the Queen continues to this day to give her consent to acts of Parliament in French – “La reyne le veult” (the Queen wills it) – and when Parliament passes a money bill financing her government, she says, “La reyne remercie ses bons sujets, accepte leur benevolence et ainsi le veult.” (The Queen thanks her good subjects, accepts their generosity and therefore wills it.)

Winning a Kingdom in a single battle, as is usually the case, proved easier than holding it. To control his new subjects, William, having dropped the name of Duke and Conqueror and settled for William I of England, did three very conquering things: he executed everyone who criticized him (this he called the King’s Peace); he divided Saxon England up among his Norman barons (this is called feudalism by the historians); and he covered the land with a lot of castles to remind his new subjects who was in control.

William was a firm believer in law and order and issued a battery of statutes, one of the most memorable being his decision to divide jurisdiction over his subjects’ bodies between himself and his barons and to make money doing it: “I forbid that anyone be killed or hung for any fault; but his eyes shall be torn out or his testicles cut off. And this command shall not be violated under penalty of a fine in full to me.” This division of punishment – life and death reserved to the King, the bits and pieces to the barons – might strike modern readers as somewhat peculiar, and might well lead them to think the 11th-century Englishman was well advised to keep out of the hands of any authority, but this wasn’t always easy, because Anglo-Saxon and early Norman law made no distinction between premeditated and accidental murder. Even if you invited a friend to dinner and on the way he fell off his horse and died of a broken neck, you were held responsible. You had committed murder because by your agency you had brought your friend “further from life” and “nearer to death.” Under these circumstances there were not many dinner parties in 11th-century England.

Feudalism

In order to help his barons ensure that the English were at all times pious and obedient and that cutpurses and other kinds of hoods (Robin Hood is the most memorable) were properly cut up and/or executed, William and his henchmen built a vast array of massive and unromantic castles, the most historic being the Tower of London and Windsor Castle. English royal history is filled with instances where monarchs were thankful they had heavily fortified homes into which to retreat when either their barons or their subjects were thoroughly annoyed by their behavior. How carefully English kings guarded themselves can be seen in the ceremony of the Keys when the Tower of London is locked up each night. It is a fascinating ritual that has remained unchanged for 700 years and is open to the public if you write ahead for tickets.

William divided up not only his subjects' bodies but also their lands. Historians wax both eloquent and wrathful over whether William introduced, invented or discovered feudalism, but everyone is agreed that whatever he did, he made feudalism work better in England than did any other monarch in Europe. Feudalism is the most important single term for comprehending English medieval history, but as a system it is almost impossible to describe, some historians going so far as to question whether it actually existed at all. Possibly this is why students so often confuse it with the "futile system." Feudalism was both an attitude of mind and a political relationship supplying the human bonds that held medieval society together. In theory, it was a contractual but unwritten agreement between private individuals (the lord and his vassal) whereby the lord exchanged land for services, mostly military but sometimes legal and financial. Feudalism, although private, in the sense that the lord granted authority or dominium over land and the vassal in return took an oath of fealty to obey, was public in purpose. Its goal was to tie the political and military elite together into an organized and controllable unit that could be called upon to defend the Kingdom and enforce a minimum of law and order. It offered security in an era that was desperately short of ready money and had only land with which to pay for a professionally trained standing army.

As a private association between two contracting individuals aimed primarily at defense, feudalism tended to cultivate and extol two attributes: courage and loyalty. Although the vassal had important financial and judicial obligations to his overlord,

the knight was above all a warrior. His reason for being was to fight, and therefore war was acclaimed to be a good and honorable enterprise and the proper stage upon which to display valor and loyalty. It is said that Duke William's troops as they rushed into battle against the Saxon army at Hastings sang "The Song of Roland," a singularly bloodthirsty tale of unyielding honor and bravery in which Roland and his tiny band of Christian heroes faced overwhelming odds against a Muslim horde. The vassal owed personal loyalty to his lord, and he tended to define himself in terms of the person to whom he had pledged his service and from whom he expected support. "Between lord and man there is only faith, and faith must be recognized and kept between them." This was the emotional cement that tied society together, and, as a result, any sense of obligation to a public authority, such as the state, was placed well below the private faith a man felt for his immediate overlord. The person and personality of the king were always far greater magnets for loyalty than was the crown he wore.

When William seized the Wessex throne, he strove to apply the organization of feudalism to his new domain and capitalize on its military and social values. During his reign, he kept about one-fourth of the island to maintain himself and his government. These are called the Crown lands or the private property of the monarch, and Elizabeth II still owns quite a few square miles of the Conqueror's conquest. (In all, the Crown owns today 250,000 acres.) William reserved another fourth of the land for the Church and then divided the remainder among 180 of his tenants-in-chief or top barons (ten received more than half the property) who in turn sub-infeudated their possessions among the lesser barons who owed them fealty and service. The "system" descended to the knight and his fief, the smallest jurisdictional unit large enough to support one armed knight and his retainers. In this way, William could, if necessary, raise a fighting force of approximately 5,000 knights to defend his kingdom and keep his English subjects peaceful and loyal.

Tidy and systematic in theory, feudalism in practice had two overwhelming drawbacks: 1) little or nothing was ever written down on paper – there were no lawyers available – which meant both sides could interpret the contract pretty much as they wanted; and 2) in a dispute, real power tended to rest with the barons who had private armies at their disposal. Both these factors go a long way in explaining the bloodiness and confusion of most of English medieval history, because for the

next 400 years the kings of England would do their best to take advantage of the first weakness and minimize the consequences of the second.

Medieval reality is hard for the 21st century to imagine, but visualize a world without gunpowder that settles its international, social, economic and private conflicts, not on the battlefield, but in the football stadium where the winning team decides the dispute as it sees fit. Under these circumstances, the overriding concern of society would be how to induce the players, once they are out of the stadium, to act in a civil manner. It is difficult for us wimps to argue successfully with a professional athlete weighing in at 250 pounds and encased in helmet, shoulder plates and padding. Even more serious – how does society control the owners of these football teams whose players are defending us from foreign aggression? Equate the owners with the great barons, and the players with the boiler-plated knights clanking about the countryside doing pretty much as they pleased, and you have a fairly realistic picture of feudal society. The central political issue of the day was how to get the vassals to live up to their oaths of fealty and be honest, faithful and true to their overlords, and how to get the top barons to wage war for the King and not against him.

Chivalry

Chivalry helped, but not much. Chivalry combined the macho warrior code of courage, honor and loyalty – like Harold’s companions giving their lives to defend his corpse – with the religious code of piety, humility and duty to God. In breaking his feudal oath, the Christian knight had God as well as his overlord to reckon with, and he risked his immortal soul. The theory then and now was that if you can’t force a person to be good, you internalize the pressure and get him to enforce it himself. As every parent knows, there is nothing like a sense of guilt to discipline a child. The same held true for a knight. The English ideal was William Marshall, Earl of Pembroke, who served four kings faithfully and willingly, and when he died in 1219, Cardinal Langton said of him: “Behold, all that remains of the best knight who ever lived.... We have here a mirror, you and I. Let each man say his pater noster that God may... place him among His faithful vassals as he so well deserves.” It was a great comfort to know that Heaven was the perfect feudal society where everybody lived by the rules.

Domesday Book

(1086)

Rules get broken, especially if they clash with the self-interest of armed men who possess power to make their own laws, and William tried to “improve” upon English feudalism – the barons might say he sought to take all the fun out of the system – by introducing a new set of regulations to force his vassals to be faithful and to tip the balance of political power in his favor. William asked each of the shires of the Kingdom to select a jury or committee of informed people to find out who owned what and how much in their country. He checked these findings against what his tenants-in-chief could tell him about how they had distributed the land he had given them. He then wrote everything down in a book. There was not “one yard of land, nor even – it is shame to tell – an ox, nor a cow, nor a swine was left that was not set down in his writ.” The writer of this lament had cause to worry. Government by census-taking and fact-gathering was beginning, and Englishmen entitled William’s work *Domesday Book* (1086) because it reminded them of the last judgment. But they were wrong; it turned out not to be the last but only the first of many judgments that governments would make about people’s property.

Short-Circuiting the System

That same year (1086) William proceeded to play unfair and short-circuit the entire feudal system. At Salisbury, he gathered his top barons with all their vassals and sub-vassals together, and demanded from the entire gathering an oath of allegiance directly to him, the King. This meant that now vassals had a double loyalty, and henceforth when a great baron was fighting against his sovereign, it gave his vassals a good excuse for not fulfilling their duty to him; their first loyalty now rested with the King.

William was smarter, or possibly just plain luckier, than most feudal kings, because he was able to frustrate his barons by one final practice. In giving them land in return for service, he distributed their fiefs throughout the Kingdom instead of concentrating them in one locality. Thus a great English magnate might be as powerful as his baronial brother across the Channel – say a Duke of Burgundy or a Count of Flanders – in terms of the number of knights he could call to arms, but he could not capitalize on that military strength and carve out a sub-kingdom

independent of the King. English barons had to watch their “P’s” and “Q’s,” and in a conflict with the King the only way they could handle him was through collective action – barons of England unite, you have nothing to lose but your royal chains. This was a formula they would remember when, four generations later, they encountered King John, a thoroughly greedy king.

The Common Law and the Jury System

Because medieval kings were invariably both greedy and broke, they developed two ingenious ways of making or raising money. One was reasonably legal, the other demonstrably illegal. The legal method was to open up the King’s justice to everyone for a price. This meant, of course, that justice was available only to those who could afford it. Henry I (1100–1135) started the process by making his justice mobile. Instead of requiring his subjects to come before him for justice, he sent his judges, called itinerant justices, out to them. This made the King’s law common to the entire realm, thus creating the Common Law. It also enhanced the King’s prestige, brought more business to the royal courts and increased his income. Although the top barons complained, the knights thought this an excellent extension of royal authority, because it safeguarded them against the local baronial bully, often their own overlords.

Henry II (1154–1189) went further. He invented the inquest jury to settle property disputes between his vassals. A plaintiff could now purchase a royal writ by which the King would order his sheriff to convene a jury to decide disputed inheritances and cases of illegal possession by an overlord. This was clearly a good thing, even if it gave rise to lawyers and litigation, because the traditional way of resolving such cases had been ordeal by combat in which presumably God granted victory to the person with the best legal claim. The Church thought it was asking too much of the Deity to decide legal cases, and supported the new system even though the process was considerably slower and more expensive.

The inquest jury worked so well that Henry in 1166 decided to extend the procedure to criminal cases. Again, this was a vast improvement over the old system of accusation by whomever cried the loudest. Once the jury had determined that a crime had been committed and named the culprit, the defendant still had to prove his innocence or display his guilt by one of two kinds of ordeal. He might be required to hold a red-hot iron or put his hand in boiling water for a specified period

of time. If after three days the hand had not healed, he was deemed guilty. (The hand by then was probably useless to him anyhow.) Or he would be chucked into a pool; the water was abjured to reject him if he were guilty and accept him if he were innocent. Therefore, if he floated he was guilty, if he drowned he was innocent (which by then was a mere technicality). This singularly unpredictable method of trial was not replaced by the trial jury for another hundred years, but inquest juries often refused to order the ordeal if they thought the accused was innocent, and the King could always banish a guilty defendant even if he had passed the ordeal.